

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd



**Bakalářská práce**

**WWOOF a jeho příspěvek k rozvoji ekologického  
zemědělství**

Autor: Adéla MACALOVÁ

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Ing. Lukáš Zagata, Ph.D.

© 2011 v Praze

# ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd  
Provozně ekonomická fakulta

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Macalová Adéla

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

**WWOOF a jeho příspěvek k rozvoji ekologického zemědělství**

Anglický název

**WWOOF and its contribution to development of organic agriculture**

### Cíle práce

WWOOF představuje zajímavý fenomén v rámci ekologického sektoru. Podobně jako ekologické hnutí i WWOOF (World Wide Organic Opportunities on Organic Farms) představuje globální fenomén. V dobrovolných pobytech na farmách je spatřován výrazný potenciál z hlediska rozvoje ekologického sektoru, neboť novým způsobem propojuje spotřebitele se zemědělci a přináší nový zážitek „rurality“, který je kvalitativně odlišný od komerční agroturistiky. Samotný fenomén obsahuje vícero aspektů, které zatím nebyly dostatečně prozkoumány. Účelem práce je popsat podstatu tohoto jevu a nabídnout pohled na jeho praktické fungování v českém kontextu.

### Metodika

Součástí BP je empirická práce, která bude prostřednictvím případové studie mapovat výše popsané vztahy. V případové studii bude využito různých technik sběru dat se zaměřením na farmy nabízející pobyty dobrovolníkům. Cílem práce je popsat praktickou podobu WWOOFingu v ČR, vysvětlit jeho význam z pohledu farmářů a kriticky zhodnotit jeho příspěvek k rozvoji ekologického zemědělství a jeho udržitelnosti.

### Harmonogram zpracování

Konceptualizace výzkumného problému (leden - květen 2011)

Sběr dat a analýza (červen - září 2011)

Formalizace výzkumných zjištění (říjen - listopad 2011)

Odevzdání práce (listopad 2011)

## Rozsah textové části

### Klíčová slova

ekologické zemědělství, agroturistika, motivy, dobrovolnictví, případová studie, kvalitativní výzkum, Česká republika

### Doporučené zdroje informací

HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál s.r.o., 2005, ISBN: 978-80-7367-485-4.  
LIBROVÁ, H. Vlační a váhaví: kapitoly o ekologickém luxusu. Brno: Doplněk, 2003. 319 s. ISBN 80-7239-149-6.  
MCINTOSH, A., BONNEMANN, S. Willing Workers on Organic Farms (WWOOF): The Alternative Farm Stay Experience? In Journal of Sustainable Tourism, roč. 14, č. 1, s. 82 – 99.  
PÁSKOVÁ, M. Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 298 s. ISBN 978-80-7041-658-7.  
ŠARAPATKA, B., URBAN, J. a kol. Ekologické zemědělství v praxi. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2006. 502 s. ISBN 80-87080-00-9.  
ŠORMOVÁ, L., KLÉGROVÁ, A. Dobrovolnictví. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-68-7.

### Vedoucí práce

Zagata Lukáš, Mgr. Ing., Ph.D.

### Termín odevzdání

listopad 2011



prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Vedoucí katedry



prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 24.11.2011

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že závěrečnou bakalářskou práci na téma "WWOOF a jeho příspěvek k rozvoji ekologického zemědělství" jsem vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Ing. Lukáše Zagaty, Ph.D. a s využitím uvedené odborné literatury a dalších informačních zdrojů.

V Praze dne 30.11.2011

---

## **Poděkování**

Děkuji tímto Mgr. Ing. Lukášovi Zagatovi, Ph.D. za odborné konzultace, hodnotné rady a trpělivost, které mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Velké díky patří všem koordinátorům WWOOF a farmářům za jejich ochotu, cenné informace a rozhovory, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

## **WWOOF a jeho příspěvek k rozvoji ekologického zemědělství**

### **Souhrn:**

Předkládaná bakalářská práce představuje fenomén WWOOF jako systém dobrovolné výměny, jež se odehrává v prostředí ekologicky hospodařících farem. Účelem práce je popsat podstatu tohoto jevu a zprostředkovat pohled na jeho praktické fungování v českém kontextu. Teoretická část je věnována třem základním oblastem, které s daným tématem úzce souvisí. Konkrétně se jedná o ekologické zemědělství, cestovní ruch – agroturistiku a dobrovolnictví. V empirické části jsou popsány vztahy mapovány prostřednictvím případové studie, kde hlavní technikou sběru dat je rozhovor, na jehož základě je popsán význam WWOOFingu z pohledu samotných farmářů. Podstatou celého systému je pobyt ve venkovském prostředí a přímá účast na zemědělských činnostech. A právě v propojení spotřebitelů se zemědělci je spatřován výrazný potenciál z hlediska šíření ideje citlivějšího přístupu k přírodě a potažmo rozvoje ekologického sektoru. Z uskutečněného výzkumu vyplývá, že do systému WWOOF se nejčastěji zapojují menší rodinné farmy, které nejsou součástí oficiálního systému ekologického zemědělství. Předpoklad šetrného hospodaření však berou v úvahu a svým způsobem jej v praxi naplňují. Hlavní přínos pro hostitele je spatřován v odvedené práci, přenosu zkušeností a kulturní výměně.

### **Klíčová slova:**

Ekologické zemědělství, agroturistika, motivy, dobrovolnictví, případová studie, kvalitativní výzkum, Česká republika.

## **WWOOF and its contribution to development of organic agriculture**

### **Summary:**

The bachelor thesis presents the WWOOF phenomenon as a system of voluntary exchange which takes place on ecological farms. The main objective of this thesis is to describe the substance of this phenomenon and mediate a view of its practical functioning in the Czech context. The theoretical part is devoted to the three areas which are closely connected with the main topic, i.e. organic agriculture, tourism – agrotourism and volunteering. In the empirical part, the above relationships are mapped by means of a case study, which uses interviews as the main technique of data collection. On the basis of the interviews the significance of WWOOFing is described from the farmers' point of view. The substance of the whole system consists in staying in rural environment and in direct involvement in agricultural activities. The interconnection of consumers and farmers is seen as an important potential in terms of propagation of more sensitive attitude to nature and consequently the development of the ecological sector. The research shows that the main participants in the WWOOF system are small family farms which are not part of the official system of organic agriculture. However, they take into account the assumption of economical farming and, in a certain way, realise it in practice. The main benefit for the host farm is seen in the work realised, the transfer of experience and the cultural exchange.

### **Keywords:**

Organic agriculture, agrotourism, incentives, volunteering, case study, qualitative research, the Czech Republic.

## **OBSAH:**

<b>1. ÚVOD .....</b>	<b>9</b>
<b>2. CÍL PRÁCE A METODIKA.....</b>	<b>10</b>
<b>3. PODSTATA A HISTORICKÝ VÝVOJ KONCEPCE WWOOF .....</b>	<b>12</b>
<b>3.1. Historie a základní principy WWOOF .....</b>	<b>12</b>
<b>3.2. WWOOF ve světě.....</b>	<b>13</b>
3.2.1. Národní organizace WWOOF .....	14
3.2.2. WWOOF Independents.....	17
3.2.3. WWOOF v České republice .....	18
<b>4. SOCIÁLNÍ SOUVISLOSTI WWOOFINGU .....</b>	<b>20</b>
<b>4.1. Ekologické zemědělství jako základní pilíř koncepce WWOOF .....</b>	<b>20</b>
4.1.1. Podstata a cíle ekologického zemědělství.....	20
4.1.2. Ekologické zemědělství ve světě .....	22
4.1.3. Ekologické zemědělství v České republice .....	24
4.1.4. Ekologické zemědělství a lidský faktor .....	24
<b>4.2. WWOOFing jako alternativní forma cestování .....</b>	<b>25</b>
4.2.1. Cestovní ruch a vznik jeho alternativních forem .....	25
4.2.2. Ekoturistika.....	27
4.2.3. Agroturistika a ekoagroturistika .....	30
4.2.4. Dobrovolnický cestovní ruch.....	32
<b>4.3. Dobrovolnictví .....</b>	<b>33</b>
4.3.1. Terminologie dobrovolnictví .....	33
4.3.2. Klasifikace dobrovolnictví.....	34
<b>5. EMPIRICKÁ ČÁST.....</b>	<b>37</b>
<b>5.1. Kontext WWOOFingu v České republice.....</b>	<b>37</b>
<b>5.2. Popis farem v rámci případové studie.....</b>	<b>40</b>

<b>5.3. Analýza a interpretace uskutečněných rozhovorů.....</b>	<b>43</b>
<b>6. ZÁVĚR .....</b>	<b>50</b>
<b>7. SEZNAM LITERATURY .....</b>	<b>53</b>
<b>8. PŘÍLOHY .....</b>	<b>58</b>

#### **SEZNAM TABULEK:**

<b>Tabulka 1: Země s národní organizací WWOOF .....</b>	<b>15</b>
<b>Tabulka 2: Země sdružené v tzv. WWOOF Independents .....</b>	<b>17</b>
<b>Tabulka 3: Regionální rozmístění a poměr certifikovaných a necertifikovaných farem v rámci WWOOF ..</b>	<b>37</b>
<b>Tabulka 4: Charakteristika certifikovaných ekofarem působících v programu WWOOF .....</b>	<b>39</b>
<b>Tabulka 5: Charakteristika necertifikovaných farem působících v programu WWOOF .....</b>	<b>40</b>
<b>Tabulka 6: Souhrn uskutečněných rozhovorů .....</b>	<b>41</b>

#### **SEZNAM GRAFŮ:**

<b>Graf 1: Počet národních organizací založených v jednotlivých letech .....</b>	<b>16</b>
<b>Graf 2: Vývoj počtu WWOOFerů a hostitelů .....</b>	<b>19</b>



# 1. Úvod

První alternativní směry, jež reagovaly na probíhající změny ve společnosti a zejména na negativní vývoj v zemědělství, vznikly na počátku 20. století ve Velké Británii. Koncepce ekologického hnutí se ze západní Evropy rozšířila i do ostatních zemí a v 70. letech, kdy již byly některé nežádoucí důsledky konvenčního hospodaření patrné, se stala inspiračním zdrojem pro vznik formalizovaného systému ekologického zemědělství.

Podobně jako ekologické hnutí i WWOOF (*World Wide Opportunities on Organic Farms*) představuje globální fenomén. Tento systém dobrovolné výměny vznikl ve Velké Británii počátkem 70. let 20. století a jeho původní myšlenkou byl rovněž určitý návrat k přírodě. Prostředím, kde se dobrovolné pobyty odehrávají, se přitom staly farmy uplatňující principy šetrného hospodaření, tj. ekologické.

V současné době je WWOOFing fungujícím systémem v mnoha zemích světa a kromě zemědělství se z určitého pohledu úzce dotýká také sféry cestovního ruchu. Z hlediska jeho zasazení do prostředí farem, nacházejících se zpravidla ve venkovském prostředí, je v tomto případě možné hovořit o venkovské turistice, konkrétně agroturistice. V dobrovolných pobytech na farmách je spatřován výrazný potenciál z hlediska rozvoje ekologického sektoru, neboť novým způsobem propojuje spotřebitele se zemědělci a přináší tak nový zážitek „rurality“, který je ale od komerční agroturistiky kvalitativně odlišný. Na agroturistiku je totiž obecně nahlíženo zejména jako na doplňkovou činnost přinášející zemědělcům dodatečné finanční příjmy. Podstata celého systému je však založena na nepeněžních principech, a proto je zde oproti komerční agroturistice naopak více akcentována participace na zemědělských činnostech. Přínosy pro zúčastněné zemědělce jsou tedy teoreticky spatřovány v jiných než peněžních hodnotách.

V souvislosti s nemonetární povahou WWOOFingu je třeba zmínit se o další ze základních a neméně důležitých oblastí, s níž souvisí, a to je dobrovolnictví, jež podle jedné z definic přináší nejen pomoc potřebnému, ale zároveň obohacuje i daného dobrovolníka.

Samotný fenomén obsahuje vícero aspektů, které v českém prostředí dosud nebyly dostatečně prozkoumány. Účelem práce je tedy popsat podstatu tohoto jevu a zprostředkovat pohled na jeho praktické fungování v českém kontextu.

## 2. Cíl práce a metodika

Jak již bylo nastíněno v úvodu, hlavním cílem předkládané bakalářské práce je popsat praktickou podobu WWOOFingu v České republice a vysvětlit jeho význam z pohledu samotných farmářů, jež jsou do tohoto systému zapojeni. Na základě čeho definují své hospodaření jako ekologické a jak se to odráží v jejich činnosti? Jaké jsou motivy, které je vedou k rozhodnutí stát se hostitelskou farmou a co jim tato spolupráce přináší? Tyto a další otázky jsou předmětem následujícího zkoumání, na jehož základě budeme usuzovat do jaké míry může WWOOFing přispět k rozvoji ekologického zemědělství.

Teoretická část je zpracována s využitím dostupných odborných pramenů a literatury. Nejprve je zmapována historie koncepce WWOOF, ve světě i u nás. Tato kapitola by však z důvodu nedostatku odborné literatury nemohla vzniknout bez oficiálních webových stránek organizace a následné e-mailové komunikace s jednotlivými národními centrály. V dalších kapitolách je pozornost věnována třem základním oblastem, jichž se tento fenomén dotýká, a tj. ekologické zemědělství, cestovní ruch a dobrovolnictví.

V empirické části jsou výše popsané vztahy mapovány prostřednictvím případové studie, kde je využito různých technik sběru dat v rámci kvantitativního i kvalitativního přístupu. Objektem studia jsou farmy nabízející pobyty dobrovolníkům. Základní charakteristikou metody případové studie je podrobný popis a rozbor jednoho či několika málo případů. Tím se odlišuje od statistického šetření, v němž je naopak shromažďováno relativně malé množství dat od mnoha jedinců. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu je možné lépe porozumět i dalším podobným případům. Jinými slovy jde zejména o detailní zachycení zkoumaného případu, který se v závěru studie vřazuje do širších souvislostí a může být srovnáván s případy jinými (Hendl, 2005: 104).

První část empirického šetření se zaměřuje na rozbor základních atributů hostitelských farem, jako je jejich umístění, velikost, typ výroby apod., jež nám umožňují lépe popsat strukturu WWOOFingu v České republice. V rámci tohoto kroku byla detailně prozkoumána (z hlediska obsahu i kontextu) internetová databáze hostitelských subjektů dostupná registrovaným dobrovolníkům. V další fázi bylo uskutečněno šetření majitelů

farem zapojených do systému WWOOF. V této části studie byla data sbírána prostřednictvím dotazování (polostandardizované osobní rozhovory).

Rozhovory byly vedeny dle seznamu základních okruhů otázek, které byly připraveny předem. Dle standardních pravidel platí (Majer, Majerová, 1999: 69), že tyto otázky jsou obvykle kladeny stejným způsobem a v tomtéž pořadí. S přihlédnutím k původním odezvám ale může tazatel klást ještě otázky doplňující, které slouží k prohloubení odpovědí v určitém směru. Jejich znění může mít předem připravené, nemusí je však využít pokaždé a nemusí dodržovat ani jejich pořadí.

Prvotním kritériem pro sestavení sledovaného vzorku byla rozloha hostitelské farmy a podmínka zastoupení certifikovaných i necertifikovaných farem. S přihlédnutím k jejich dostupnosti byly vybrány a kontaktovány členské farmy systému WWOOF vyhovující výše uvedeným požadavkům. Pro rozhovor byli nakonec zvoleni čtyři hostitelé, kteří splňovali stanovené podmínky, zároveň měli zkušenost minimálně s jedním dobrovolnickým pobytem a byli ochotní se empirického šetření účastnit. Z důvodu zachování anonymity byl každé ze zkoumaných farem (vč. zástupců, s nimiž byly rozhovory vedeny) přiřazen fiktivní název.

Rozhovory probíhaly během září 2011 a trvaly přibližně jednu hodinu. V rámci jednotlivých interview bylo třeba probrat několik základních témat, týkajících se identifikace farmy, motivace pro hostitelství, osobních zkušeností, vlastního hodnocení a výhledů do budoucna. Každý z dotazovaných členů byl předem seznámen s tím, že rozhovor bude nahráván na diktafon (zvukový záznam setkání je pro tazatele výhodný především v tom, že se může plně koncentrovat na samotný průběh rozhovoru bez nutnosti neustálého zapisování poznámek a minimalizuje se tak riziko opomenutí důležitých detailů). Rozhodující části zvukového záznamu byly doslovně přepsány, zbývající části posloužily pro vytvoření poznámek (z důvodu délky a náročnosti pořízení transkriptu). Získaný text byl následně analyzován s využitím standardních kvalitativních postupů (Krueger et al., 2000: 135).

### 3. Podstata a historický vývoj koncepce WWOOF

#### 3.1. Historie a základní principy WWOOF

WWOOF, celým názvem *World Wide Opportunities on Organic Farms*, představuje celosvětové příležitosti na ekologických farmách. Sue Coppard, tehdejší sekretářka z Londýna a oficiální zakladatelka organizace, přišla v roce 1971 s nápadem, jak umožnit především lidem z města (jako byla ona) přístup na venkov. Podařilo se jí zorganizovat pracovní víkend pro 4 osoby na farmě uplatňující principy biodynamiky, na Emerson College v jižní Anglii, který měl velký úspěch. Zdálo se, že lidé mají o podobné pobyty značný zájem a přibývalo také stále více farmářů a drobných rolníků, kteří byli ochotni dobrovolníky přijmout. Ve Velké Británii se organizace rychle rozvíjela a její fungování se na základě podnětných připomínek a návrhů postupně přizpůsobovalo potřebám hostitelů i dobrovolníků. Tak vznikla koncepce WWOOF, původně nazvaná *Working Weekends on Organic Farms* (Pracovní víkendy na ekologických farmách) (WWOOF, 1998a).

Vzhledem k tomu, že se připojovalo stále více hostitelských subjektů i ze vzdálenějších zemí a začala se zvyšovat poptávka po delších pobytech, byl původní název *Working Weekends on Organic Farms* změněn na *Willing Workers on Organic Farms* (Dobrovolní pracovníci na ekologických farmách). Na první mezinárodní konferenci pak byla přijata další změna názvu na dnešní podobu *World Wide Opportunities on Organic Farms* (Celosvětové příležitosti na ekologických farmách). Důvodem této změny bylo zdůraznění mezinárodního charakteru organizace a také vyloučení slova „work“ (práce), které bylo často spojováno s přistěhovaleckými dělníky a myšlenka WWOOFingu tak opětovně narážela na negativní postoje místních vlád. Přesto se ve světě dodnes setkáváme i s původními verzemi názvu (WWOOF, 1998a).

První mezinárodní konference se konala v roce 2000 a účastnili se jí zástupci 15 zemí. Mezi hlavní cíle tohoto meetingu patřilo ustanovení jednotné terminologie pro označení účastníků neboli dobrovolníků („WWOOFer“), hostitelských subjektů („WWOOF host“) a samotného procesu dobrovolné výměny („WWOOFing“), výše zmíněné projednání změny názvu a dohoda o budoucím podněcování a podpoře nově vznikajících organizací WWOOF (WWOOF, 1998a).

WWOOF má, jak již bylo zmíněno, mezinárodní charakter. Neexistuje však žádná zastřešující instituce a tedy ani mezinárodní členství, které by se vztahovalo na všechny zúčastněné země. Jedná se spíše o síť samosprávných národních organizací. Hostitelské subjekty nacházející se v zemích bez vlastní centrály jsou pak sdruženy v tzv. WWOOF Independents. Nové organizace vznikají z úsilí místních lidí (zemědělců a dobrovolníků) a za podpory již existujících celků. Výhodou přitom je, že se mohou přizpůsobit místní kultuře a potřebám. Ačkoli se každá z nich vyvíjí individuálně a má vlastní způsob řízení, staví na společných základech a tím je přijímána do sítě WWOOF. Většinou se řadí mezi nestátní neziskové organizace. Zpravidla vybírají členský poplatek sloužící k udržení a rozvoji jejich činnosti. Vedou a zveřejňují seznam hostitelských subjektů, což zahrnuje jejich monitorování, pomoc při adaptaci na roli hostitele aj. Podobnou úlohu mají i ve vztahu k dobrovolníkům, kterým poskytují poradenství při výběru hostitelské farmy. Dále pořádají konference, vydávají propagační materiály a časopisy, informují o novinkách, názorech, vzdělávacích akcích, pracovních příležitostech atd. (ViewfromthePier, 2011).

Hnutí WWOOF lze obecně charakterizovat jako celosvětovou výměnnou síť, kde dobrovolníci nabízejí svou výpomoc a hostitelé jim za ní poskytují ubytování, stravu a praktické zkušenosti z oblasti ekologického hospodaření a životního stylu. Podle serveru organizace (WWOOF, 1998b) mohou být hostitelskými subjekty ekologické farmy, rodinné farmy, komunity či zemědělské podniky uplatňující šetrné způsoby hospodaření (certifikace není podmínkou). Dobrovolníkem se pak může stát každý člověk, který projeví zájem přiučit se praktikám ekologického zemědělství a poznat život na venkově, tzn. i lidé nekvalifikovaní bez předchozích zkušeností. Pouze v některých zemích se setkáme s omezením věkovým, resp. podmínkou plnoletosti.

### **3.2. WWOOF ve světě**

Z výše uvedeného vyplývá, že řízení místních organizací je v kompetenci jednotlivých koordinátorů, kteří rozhodují o výši registračního poplatku, určují rozsah a obsah vydávaných tiskovin, webových stránek a dalších aktivit. To se vztahuje také na vedení statistik o vývoji počtu WWOOFerů a hostitelů v jednotlivých státech. Žádná centrální evidence neexistuje. Každá z organizací si toto spravuje individuálně a zveřejnění takovýchto informací závisí čistě na rozhodnutí jejich pracovníků.

V rozhovoru uskutečněném v červnu 2011 uvádí zakladatelka organizace, Sue Coppard, že podle posledních odhadů existuje po celém světě přibližně 7000 hostitelských subjektů a více než 50 000 dobrovolníků zapojených do celosvětové sítě WWOOF. Tyto odhady se samozřejmě vztahují i na země sdružené do WWOOF Independents (ViewfromthePier, 2011).

### **3.2.1. Národní organizace WWOOF**

Dynamický rozvoj autonomních organizací byl zaznamenán až po roce 2000 (tj. po 29 letech existence systému WWOOF). Tehdy jich po celém světě existovalo jen kolem 12. Za dalších sedm let, tzn. do konce roku 2007, vzrostl jejich počet na 32 (WWOOF, 1998c).

V současné době (k 30.08.2011) fungují národní organizace v 51 zemích světa (WWOOF, 1998d). Pokud má WWOOFer zájem o pobyt na hostující farmě v některé z těchto zemí, musí kontaktovat národní centrálu, zaregistrovat se a zpravidla zaplatit členský poplatek.

Následující tabulka shrnuje základní informace (vznik národních organizací a aktuální stav hostitelských subjektů a WWOOFerů v jednotlivých zemích) získané z dostupných internetových stránek daných organizací, online časopisu „WWIndy News“ a prostřednictvím e-mailové komunikace s národními centrály. Ucelené statistiky o vývoji počtu hostitelů a dobrovolníků v jednotlivých letech nejsou známy či nebyly poskytnuty a když, tak jen v několika málo případech. Proto tabulka tyto údaje nezahrnuje.

**Tabulka 1:** Země s národní organizací WWOOF

Oblast	Stát	Rok vzniku národní organizace WWOOF <sup>a</sup>	Počet hostitelů (2011) <sup>b</sup>	Počet WWOOFerů (2011)
Severní Amerika	Kanada	1985	912	4248
	USA	2001	1650	11200
	Havajské ostrovy	1996	215	2000
Latinská Amerika	Argentina	2008	-	-
	Belize	2007	-	-
	Brazílie	2007	-	-
	Chile	2008	100 <sup>c</sup>	150*
	Ekvádor	2008	-	-
	Guatemala	-	-	-
	Kostarika	-	-	-
	Mexiko	-	-	-
Evropa	Bulharsko	-	-	-
	Česká republika	2003	59	135*
	Dánsko	1985	38	364
	Estonsko	2007	26	600
	Francie <sup>d</sup>	2007	401	5024
	Irsko <sup>e</sup>	1976	341	1873
	Itálie <sup>f</sup>	1999	243	2319
	Litva	2009	5	15*
	Maďarsko	2009	18	1400
	Moldavsko <sup>g</sup>	2009	10	2
	Německo	1987	196	2163
	Polsko	2009	35	-
	Portugalsko	2009	97	1056
	Rakousko	1996	237	630
	Rumunsko	2008	33	110
	Řecko	2010	29	80
	Srbsko	2011	-	-
	Španělsko	2007	263	2000 - 3000 <sup>h</sup>
	Švédsko	2007	122	1118
	Švýcarsko	-	-	-
Velká Británie	1971	497	4908	
Asie + Tichomoří	Austrálie <sup>i</sup>	1981	2300	-
	Bangladéš	2010	20	7
	Čína	2005	-	-
	Filipíny	-	-	-
	Indie	2007	113	607
	Izrael	2007	55	441
	Japonsko	1993	410	-
	Kazachstán	2008	5	10 - 15
	Korea	1996	-	-
	Nepál	2003	-	-
	Nový Zéland	1974	1400*	5000*
	Srí Lanka	2010	13	19
Taiwan	2007	-	-	
Turecko	2006	35	95	
Afrika	Ghana	-	-	-
	Kamerun	2008	109*	0*
	Nigérie	2010	115	85
	Sierra Leone	2008	-	-
	Uganda	-	-	-

Zdroj: vlastní šetření

<sup>a</sup> Nutno zmínit, že některé země byly do sítě WWOOF zapojeny již dříve, avšak bez vlastní centrály (např. prostřednictvím WWOOF Independents).

<sup>b</sup> Informace o počtu hostitelů a WWOOFerů byly shromažďovány během měsíce června – srpna 2011. Důležité je si uvědomit, že nejsou statické. Někteří své členství ukončují, jiní se do systému nově zapojují. Co se týče dobrovolníků, ne všichni registrovaní musí být nutně aktivní (tzn., že se aktivně účastní dobrovolného pobytu na některé z hostitelských farem). Uvedená data je tedy třeba brát spíše orientačně (někdy se navíc jedná pouze o přibližný stav, nikoli o absolutní počet).

Nevyplněná pole (-) vyjadřují, že informace o daných zemích nebyly zjištěny vůbec.

<sup>c</sup> Údaje, týkající se počtu hostitelů a WWOOFerů, označené \* byly platné ke konci roku 2010 (aktuální data za rok 2011 nejsou známa).

<sup>d</sup> Francouzská centrála poskytla aktuální údaje (platné v prvním pololetí roku 2011) i údaje za rok 2010. Ke konci tohoto roku (2010) bylo v systému zaregistrováno 627 hostitelů a 8317 dobrovolníků.

<sup>e</sup> Od roku 1976 do roku 1999 existovala v Irsku národní organizace WWOOF. Mezi roky 2000 – 2009 byli hostitelé v Irsku reprezentováni skrze WWOOF Independents. Autonomní pobočka funguje v Irsku znovu od roku 2009 a spravuje jak Irskou republiku, tak i Severní Irsko.

<sup>f</sup> Také koordinátor WWOOF Itálie poskytl vedle aktuálních údajů i data za rok 2010, kdy bylo v databázi vedeno 246 hostitelů a 3576 WWOOFerů.

<sup>g</sup> Ke konci roku 2010 bylo podle koordinátora moldavské centrály v systému zapojeno na 1500 dobrovolníků. V současné době (k 24.8.2011) registruje WWOOF Moldavsko 2 aktivní WWOOFery, což v porovnání s předchozím rokem představuje rapidní propad. Musíme však brát v potaz, že údaj o tom, zda se jednalo o aktivní WWOOFery chybí.

<sup>h</sup> Konkrétní počet dobrovolníků v zemi nebyl zjištěn. Prostřednictvím e-mailové komunikace byla získána informace, že jejich počet se každoročně pohybuje mezi 2000 – 3000 a tento počet se dále zvyšuje.

<sup>i</sup> Ze statistik poskytnutých australskou pobočkou byl zjištěn poslední údaj za rok 2009 (1797 hostitelů a 14 303 WWOOFerů).

Údaje o oficiálním zřízení národních center propagujících myšlenku WWOOF v jednotlivých zemích byly úspěšně zjištěny ve 43 případech (z celkového počtu 51). Výsledky odpovídají výše uvedené informaci, že před rokem 2000 ve světě fungovalo pravděpodobně pouhých 12 autonomních organizací a dále, jak je vidět i z grafu, opravdu došlo k jejich největšímu rozmachu zejména v letech 2007 a 2008, kdy bylo založeno dalších 16 samostatných hospodařících poboček WWOOF.

**Graf 1:** Počet národních organizací založených v jednotlivých letech



Zdroj: vlastní zpracování



Mezi země, kde je možné označit systém WWOOF za značně rozvinutý (v závislosti na počtu registrovaných členů), patří jednoznačně Austrálie, USA (vč. Havajských ostrovů), Nový Zéland, Kanada, VB a Francie. Na vysokém stupni rozvoje stojí dále také např. Německo, Irsko, Itálie, Španělsko či Švédsko. Většina těchto zemí má v programu WWOOF již dlouholetou tradici. Kromě jiného je ale současný stav i budoucí vývoj této koncepce v jednotlivých státech ovlivněn řadou dalších faktorů, jako např. ekonomickými, politickými, geografickými a sociokulturními podmínkami, turistickou atraktivitou dané destinace, dostupností a rozvinutostí infrastruktury či postavením agrárního sektoru (zejména jeho ekologické části).

### 3.2.2. WWOOF Independents

WWOOF Independents (viz Tabulka č. 2) se sídlem v Londýně zastřešuje a pravidelně sestavuje databázi hostitelských subjektů, v jejichž zemi působení nebyla ještě vytvořena vlastní organizace. V současné době (k 30.08.2011) je do tohoto sdružení zapojeno na 37 států (WWOOF, 1998e). Dobrovolník (podmínkou je dosažení věku 18 let), jež má zájem účastnit se výměnného pobytu v těchto zemích, má dvě možnosti, jak se do systému zapojit:

- formou přímého členství ve WWOOF Independents,
- prostřednictvím členství v některé z partnerských skupin (Velká Británie, Německo, Izrael, Itálie, Portugalsko, Španělsko, Švédsko) (WWOOF, 1998f).

Po příslušné registraci je pak dobrovolník oprávněn k pobytu v kterékoli ze zemí v rámci WWOOF Independents<sup>1</sup>.

**Tabulka 2:** Země sdružené v tzv. WWOOF Independents

Belgie (30)	Indonésie (7)	Malajsie (11)	Palestina (1)
Burkina Faso (1)	Island (4)	Malawi (1)	Rusko (3)
Černá Hora (1)	JAR (28)	Mali (1)	Senegal (3)
Egypt (2)	Jordánsko (2)	Maroko (9)	Slovinsko (11)
Finsko (23)	Keňa (47)	Mongolsko (1)	Tanzanie (6)
Fran. Polynésie (1)	Lotyšsko (1)	Mosambik (2)	Thajsko (17)
Gabon (1)	Lucembursko (1)	Nizozemsko (22)	Tongo (3)
Gambie (1)	Madagaskar (1)	Norsko (60)	Ukrajina (1)
Gruzie (1)	Makedonie (1)	Pákistán (1)	Zambie (3)
Chorvatsko (10)			

Zdroj: WWOOF (1998e) a vlastní zpracování

<sup>1</sup> Uvedený výčet nezahrnuje „nezávislé“ hostitele zemí Latinské Ameriky (vč. Karibských ostrovů), které jsou vedeny na zvláštním seznamu pod správou WWOOF Latin America.

### 3.2.3. WWOOF v České republice

Národní centrála WWOOF, jejíž vznik podpořil Fond DFID (Odbor pro mezinárodní rozvoj) při Britském velvyslanectví v Praze, sídlí v České republice oficiálně od roku 2003. Její činnost zajišťuje občanské sdružení AREA viva – Sdružení pro ekologii a zemědělství<sup>2</sup> se sídlem v Karlovarském kraji. Vzhledem k tomu, že sami provozovatelé se aktivně věnují hospodaření, taktéž vystupují v roli hostitelské farmy a v rámci sdružení zabezpečují i další aktivity, je vedení WWOOF založeno na dobrovolnické bázi (Veselý, 2009).

Podle české centrály je WWOOFing jedinečnou příležitostí, jak:

- získat zkušenosti o ekologickém hospodaření z první ruky,
- poskytnout výpomoc výrobcům ekologicky vyprodukovaných potravin,
- dostat se do přírody,
- seznámit se s dalšími lidmi z ekologického hnutí,
- vytvářet spojení a porozumění mezi městem a venkovem,
- sbližovat lidi různých národností a napomáhat tak „kulturnímu porozumění“,
- aktivně odpočívat (WWOOF, 2005a).

Hlavním motivem WWOOFingu je podle stejného zdroje především poznání ekologického zemědělství a jeho filosofie. Dobrovolník, který má zájem být součástí těchto pobytů, se nejprve musí stát členem české pobočky, tzn. zaplatit roční příspěvek. Ten slouží k pokrytí nákladů spojených s provozem centra WWOOF cz, vydáváním a aktualizací seznamu hostitelů, je jím rovněž zajištěn kontakt se zemědělcí apod. Členstvím je zachována kontinuita celého systému a tedy i výměna informací mezi organizací, farmáři a dobrovolníky. Vedle tištěné brožury získá každý WWOOFer přístup k internetové databázi, ze které si sám podle svého uvážení vybírá hostitelskou farmu a kontaktuje ji. Centrála toto zprostředkovává pouze na požádání. Dále už záleží jen na vzájemné domluvě mezi farmářem a dobrovolníkem. Délka pobytu, druh činnosti, volnočasové aktivity aj., to vše se odvíjí od zaměření farmy, momentální potřeby výpomoci, ročního období, atraktivita prostředí apod. Doporučovaná délka „pracovní“

---

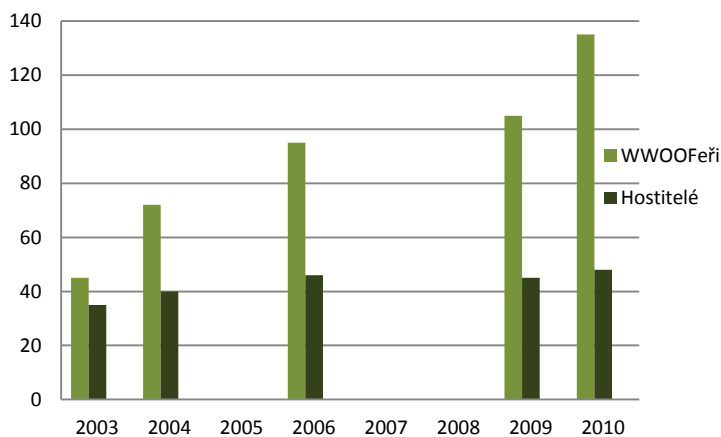
<sup>2</sup> Občanské sdružení AREAviva bylo založeno v roce 2001 za účelem propagace a podpory ekologického zemědělství, rozvoje venkova, environmentální výchovy a vzdělávání formou zážitkové pedagogiky (zejména organizace exkurzí/návštěv na ekofarmách), ochrany životního prostředí, utváření občanské společnosti sbližováním města a venkova, utváření a obnovy kulturní krajiny, podpory dobrovolnických aktivit na ekologických farmách apod.(Areaviva, 2011a).

doby je obvykle mezi 6 – 7 hodinami denně. I to je však otázkou dohody zúčastněných stran (WWOOF, 2005b).

Také hostitelské farmy, které se chtějí zapojit do systému WWOOF mají povinnost uhradit členský poplatek. Žádná pevná kritéria pro přijetí nových subjektů stanovena nejsou. Předpokládá se, že farmáři hospodaří v souladu s přírodou, uplatňují zásady ekologického zemědělství či na tyto principy alespoň aktivně přechází. Prostřednictvím diskusního fóra mají navíc možnost si vzájemně sdělovat a vyměňovat své zkušenosti, postřehy, rady či nápady (WWOOF, 2005c).

Ačkoli byl program WWOOF v rámci České republiky spuštěn před několika lety a není tedy již zcela novým fenoménem, jeho vývoj (co do počtu registrovaných členů) nezaznamenal od svých počátků výraznější změny. Podrobné statistiky o vývoji WWOOFingu u nás chybějí, přesto byly pro představu z dostupných zdrojů (WWOOF zpravodaj: občasník pro WWOOF systém v České republice – pro registrované dobrovolníky, výroční zprávy sdružení AREA viva za rok 2009 a 2010) získány alespoň některé základní údaje, které jsou shrnuty v následujícím grafu.

**Graf 2:** Vývoj počtu WWOOFerů a hostitelů



Zdroj: Areaviva (2004, 2005, 2006, 2011b, 2011c) a vlastní zpracování

V prvním roce působení se do systému zapojilo 35 rozličných ekofarem a hospodářství a přihlásilo se na 45 WWOOFerů, z nichž 38 bylo z České republiky a sedm ze zahraničí, konkrétně z USA, Kanady, Velké Británie, Dánska, Francie, Norska a Holandska. V roce 2004, po vstupu ČR do Evropské unie, se zastoupení českých a zahraničních WWOOFerů obrátilo. Z celkového počtu 72 pocházela valná většina, tj. 52 dobrovolníků z různých částí světa (nejvíce z Francie, Kanady, USA a Velká Británie)

a jen 20 z nich bylo původem z Čech. Počet hostujících farem vzrostl na 40. Ke konci roku 2006 bylo přihlášeno 46 hostitelů a 95 dobrovolníků (53 z Čech a 42 ze zahraničí, přičemž zastoupené země byly podobné jako v předchozích letech). Pro rok 2009 (105 dobrovolníků, 45 farem) a 2010 (135 dobrovolníků, 48 farem) jsou známy pouze celkové počty bez rozdělení zahraničních a domácích účastníků.

Z grafu vyplývá, že počet dobrovolníků v rámci WWOOFingu roste, i když nikterak rychle, zatímco u hostitelských subjektů kolísá. Znovu je třeba zdůraznit, že tyto údaje se týkají pouze registrovaných uživatelů. Přehled o aktivních účastnících a jejich státní příslušnosti, jež by mohl zásadně změnit představu o rozvinutosti WWOOFingu v Čechách, je vázán na zpětnou vazbu od farmářů a samotných WWOOFerů, která je nedostatečná. Stav registrovaných farmářů v roce 2006 a 2009 je v podstatě totožný (údaje mezi těmito lety chybí). V roce 2010 byl však zaznamenán nepatrný nárůst a v současné době (k 30.08.2011) je v databázi vedeno v rámci České republiky 59 hostujících farem (kromě nich zastřešuje česká pobočka také jednu farmu v Banskobystrickém kraji na Slovensku, které v následujícím textu nebude věnována pozornost). Nelze však předvídat, jak se tyto počty budou v průběhu roku a v následujících letech dále vyvíjet.

## **4. Sociální souvislosti WWOOFingu**

### **4.1. Ekologické zemědělství jako základní pilíř koncepce WWOOF**

#### **4.1.1. Podstata a cíle ekologického zemědělství**

Ekologické zemědělství je ve světě i u nás dnes již rozšířenou alternativní metodou hospodaření, jejíž vznik byl v minulém století motivován především negativními dopady zprůmyslněného zemědělství na životní prostředí. V důsledku používání agrochemikálií dochází ke snížení úrodnosti půdy a biodiverzity, zvyšování nestability ekosystémů, znečištění zdrojů vody apod. Intenzifikace a specializace výroby (monokultury, zvětšování půdních celků, intenzivní obdělávání), tlak na větší ziskovost a užitkovost hospodářských zvířat vedla k poškození kulturní krajiny, špatnému zacházení s chovanými zvířaty a nadprodukcí. Zhoršila se kvalita půdy a potravin, bylo ohroženo zdraví populace, ubývalo rolníků na venkově atd. (Šarapatka, Urban, 2006).

Podle Dvořákové (1990) je předpokladem zavedení alternativního zemědělství (tento pojem se u nás na počátku 90. let užíval pro označení všech nekonvenčních forem hospodaření) tzv. „nové ekologické myšlení“<sup>3</sup>.

V reakci na výše uvedené společenské problémy si ekologické zemědělství stanovilo několik cílů. Hlavní ideou se stává hospodaření v souladu s přírodou s využitím vlastních nebo místních zdrojů. Snaží se pracovat v co nejvíce uzavřeném systému (ideálně s vazbou rostlinné a živočišné produkce, s ornou půdou i trvalými travními porosty) a minimalizovat ztráty. Usiluje o zlepšování a udržování půdní úrodnosti a s tím související produkci kvalitních potravin a krmiv. Hospodářským zvířatům zajišťuje přirozené životní podmínky, uchovává přírodní ekosystémy, minimalizuje používání neobnovitelných zdrojů a snaží se vyvarovat všech forem znečištění životního prostředí. Neméně významným cílem je rozvoj venkovských oblastí, vytváření pracovních příležitostí, umožnění ekonomického a sociálního rozvoje farmářů, péče o krajinu aj. (Šarapatka, Urban, 2006).

Odmítnutím způsobů konvenční výroby se ekologické zemědělství řadí ke strategiím „trvale udržitelného rozvoje“. Ten je charakterizován jako „rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“ Pro některé odborníky na životní prostředí je trvale udržitelný rozvoj dokonce předpokladem pro řešení ekologické krize (Velký sociologický slovník, 1996).

„Trvalá udržitelnost“ je diskutovaným pojmem<sup>4</sup>, který je často kritizován pro svou neurčitost a pro různé odborníky může mít tedy odlišný význam. Podle Šarapatky a Urbana

---

<sup>3</sup> Tzv. pro-ekologické neboli environmentální chování lidí je podle Zagaty a Kmenta (2009) založeno na pozitivní orientaci vůči životnímu prostředí a jeho ochraně. Vznik environmentálního chování i environmentalismu (politické ideologie) spadá do 60. let 20. století. Podle teorie postmaterialismu přikládají větší význam ochraně životního prostředí lidé z vyspělých zemí. Tato teorie vychází totiž z předpokladu, že nejprve jsou uspokojovány potřeby materiální (ekonomické apod.) a teprve poté potřeby postmateriální (sem spadá i environmentální chování). Teorie nového environmentálního paradigmatu je zase založena na přesvědčení o nutnosti omezit ekonomický růst a žít v souladu s přírodou, jejíž je člověk součástí. Librová (2003) ve své knize *Vlažní a váhaví*, označuje vlastnosti a způsoby jednání prospívající přírodním ekosystémům jako „ekologické ctnosti“.

<sup>4</sup> Např. Librová (2003) se pojmu „trvalá udržitelnost“ záměrně vyhýbá, jelikož jsou v něm obsažena příliš velká očekávání. Společnost, která by měla žít udržitelně, by totiž musela projít změnami, jež nemají šanci na všeobecné přijetí. Navíc je asi příliš idealistické věřit tomu, že by člověk dokázal své každodenní chování podřít prospěchu vzdálené budoucnosti. Namísto tohoto označení tedy Librová, H. užívá pojem „ekologicky příznivý způsob života“, jehož podstatou je malá ekologická stopa či její zmenšování. Podle Páskové (2008) představuje ekologická stopa plochu území, jež je nutná pro zajištění spotřeby jednotlivce či určité komunity (společnosti) a absorbování odpadů. Velikost spotřeby se přitom mění v závislosti na životním stylu, na způsobu rozvoje dané komunity či způsobu výroby. Také v sociologickém slovníku (1996) stojí, že předpokladem dosažení trvale udržitelného rozvoje jsou hluboké změny v hodnotách a životním stylu lidí. Ty by musely vést k omezení materiální spotřeby a rozvoji kvalitativních hodnot lidského života.

(2006) se jedná o velmi obecný princip, který má ale určitý ekologický, respektive environmentální základ.

#### **4.1.2. Ekologické zemědělství ve světě**

Od druhé poloviny 19. a na přelomu 20. století probíhala v Evropě značná industrializace a urbanizace<sup>5</sup>. Vedle neoddiskutovatelného pokroku vědy a techniky byly na druhé straně již po první světové válce patrné některé negativní jevy a lidé začali hledat východiska v přírodě. Ještě výrazněji se problémy spojené s industrializací začaly projevovat po druhé světové válce. Země vyčerpané válkou, pro kterou byl typický nedostatek, se snažily o potravní soběstačnost. Ve snaze vyrobit dostatek potravin začaly být přírodní zdroje využívány intenzivněji než bylo ekologicky a ekonomicky únosné. Začaly se objevovat varovné signály některých odborníků, kteří upozorňovali na vzrůstající počet civilizačních chorob v souvislosti s chemizací zemědělství a tedy kontaminací potravin. Nešlo ale pouze o ohrožení zdraví lidí. Byla ohrožena také krajina, která po celá staletí vznikala jako vedlejší produkt kulturní zemědělské činnosti. Průkopníci ekologického zemědělství začali na základě vlastního rozhodnutí hospodařit jinak, tj. alternativně (Šarapatka, Urban, 2006).

Koncepce ekologického zemědělství se zrodila ve Velké Británii, odkud se rozšířila do ostatních evropských zemí a USA. Ačkoli počátky ekologického hnutí sahají do konce 19. století, významný rozvoj nastal až ve 20. letech 20. století, kdy v reakci na tehdejší negativní vývoj v zemědělství i další společenské problémy vznikly první alternativní směry, které odkazovaly na tradiční společnost a prosazovaly takový způsob hospodaření, jež by nenarušoval přirozený řád (Zagata, 2007). Tyto původní školy alternativního hospodaření spadají pod tzv. „staré ekologické zemědělství“, mezi jehož charakteristické rysy patří decentralizace, celistvost, integrace jedince (zemědělce), lokalizace, odpovědnost k přírodě a vliv náboženství (Zagata, Kučerová, 2005).

Jako první organizovaný ekologický systém vzniká na počátku 20. století přírodní zemědělství, jehož předpokladem je návrat k přírodě (tj. přestěhování se na venkov). Na něj navázalo biologicko-dynamické zemědělství, které vychází z antroposofické filozofie

---

<sup>5</sup> Změny ve společnosti 20. století lze chápat jako výsledek prosté modernizace (probíhající pod procesy industrializace a urbanizace), jejímž cílem bylo zajistit obecnou hojnost ve všech oblastech společenského života (Zagata, Kučerová, 2005).

Rudolfa Steinera<sup>6</sup> (Šarapatka, Urban, 2006). V souvislosti s rozvojem přírodních věd se ve 40. letech 20. století začaly objevovat další metody, jako např. organické zemědělství, které je ve své původní podobě ovlivněno přírodními podmínkami Velké Británie (kde vzniklo) a tradicí pastevního chovu zvířat. Systém biologického zemědělství se rozvinul po druhé světové válce a již přímo reagoval na některé negativní dopady konvenčního zemědělství (Zagata, Kučerová, 2005).

Významným milníkem v historii ekologického zemědělství se stal rok 1972, resp. založení mezinárodní organizace IFOAM<sup>7</sup> (International Federation of Organic Agriculture Movements), jež zastřešila jednotlivé skupiny podporující alternativní metody ke konvenčnímu hospodaření a významně se zasadila o oficiální uznání ekologického zemědělství v Evropě. Na významu začaly ztrácet původní školy a metody, které splýnuly v jeden proud pojmenovaný jako ekologické zemědělství, řídicí se obecně definovanými směnicemi. Výjimkou je biodynamické zemědělství, které si dodnes zachovává svá specifika<sup>8</sup> (Šarapatka, Urban, 2006).

Existenci současného ekologického zemědělství je možné pomocí teorie Ulricha Becka interpretovat jako výsledek procesu reflexivní modernizace (70. léta 20. století), kdy „pozdě moderní společnost pod tíhou hromadících se problémů modernizuje sebe sama.“ V reakci na negativní dopady konvenčního způsobu hospodaření tak vzniká rámec tzv. „nového ekologického zemědělství“, který sice v mnoha ohledech na původní školy navazuje (mnozí ekologičtí zemědělci se dodnes k některým z nich hlásí), nicméně se stává formalizovaným systémem. Na rozdíl od „starého ekologického zemědělství“ se vyznačuje centralizací, dělbou rolí, globalizací, tržní a rozumovou orientací. V praxi vychází ze zásad organizace IFOAM, podléhá společné zemědělské politice EU a respektuje rámec pravidel jednotlivých států. Přesto však můžeme říci, že společným cílem obou přístupů je „šetrná“ produkce potravin (Zagata, Kučerová, 2005).

---

<sup>6</sup> Rudolf Steiner výrazně ovlivnil kulturní avantgardu dvacátých let 20. století. Na jeho antroposofické teorii o vztahu přírody a bytí navazují další směry, zajímající se o ochranu přírody. Souvisí např. s environmentální etikou, s hlubinnou ekologií, s ekologickým hnutím stran zelených, s hnutím Greenpeace, s hnutím fitness, s nutričním uvědoměním obyvatelstva (Dvořáková, 1990).

<sup>7</sup> IFOAM sdružuje v současné době více než 750 členských organizací ve 115 zemích světa. Účastní se mezinárodních jednání, kde prosazuje ekologické zemědělství jako prostředek ekologické, ekonomické a sociální „udržitelnosti“. Realizuje konkrétní projekty na přijetí ekologického zemědělství, zejména pak v rozvojových zemích. IFOAM rovněž reprezentuje ekologické hnutí v OSN i dalších mezinárodních institucích (IFOAM, 2009).

<sup>8</sup> Biodynamičtí zemědělci mají svůj svaz Demeter, který vlastní celosvětově uznávanou ochrannou známku (Šarapatka, Urban, 2006).

### **4.1.3. Ekologické zemědělství v České republice**

Historie ekologického zemědělství v České republice se od jiných evropských zemí poněkud liší, jelikož nezahrnuje vývoj od aktivit sociálního hnutí do vzniku formalizované podoby ekologického zemědělství. První zmínky o tomto způsobu hospodaření se u nás objevily teprve ke konci 80. let 20. století. Hlavní impuls vzešel od spotřebitelů, převážně lidí z měst, kteří se začali více zajímat o svůj zdravotní stav (na základě srovnání se zeměmi západní Evropy) a vzrůstal jejich zájem o zdravou výživu<sup>9</sup>. Rozvoj ekologického zemědělství nastal v ČR po roce 1990, kdy byly přijaty rámcové směrnice IFOAM a následovaly i první dotace (Šarapatka, Urban, 2006).

Dotace pokračovaly až do roku 1993 a byly pravděpodobně nesilnějším motivačním faktorem k přechodu zemědělských podniků na tento způsob hospodaření. V tomto roce se Ministerstvo zemědělství ČR rozhodlo dotace zrušit a ekologické zemědělství mezi lety 1993 – 1998 procházelo obdobím stagnace. Zároveň to však pozitivně ovlivnilo kvalitativní rozvoj ekologického zemědělství (Ročenka EZ, 2009). K obnovení státní podpory došlo v roce 1998 a od té doby je opět každoročně zaznamenáván nárůst zemědělských podniků i obdělávané půdy. Výjimkou byl rok 2005, kdy poprvé došlo k poklesu ekologických farmářů i ploch. Důvodem byly pravděpodobně přísné a administrativně náročné kontroly a komplikace při dodržování standardů ekologického zemědělství (Šarapatka, Urban, 2006).

### **4.1.4. Ekologické zemědělství a lidský faktor**

V souvislosti s vývojem zemědělství nastaly také změny v hodnocení jeho významu pro společnost. Ten začal být posuzován komplexněji. V multifunkčním pojetí již zemědělství není pouhým producentem potravin, ale plní i další nezastupitelné funkce. Mimo jiné je typickým odvětvím venkova a jeho rozměr je tedy určen péčí o krajinu a venkovský prostor (Šarapatka, Urban, 2006).

Podle Šarapatky a Urbana (2006) jsou to zejména ekonomické pohnutky, zvláště stabilizované dotace, které vedou farmáře k přechodu na ekologické zemědělství. Na

---

<sup>9</sup> Dvořáková (1990) uvádí, že při nasycení trhu potravinami začalo v postojích spotřebitelů ke kvalitě potravin docházet ke změnám. Namísto výživové hodnoty (kalorické hodnoty) se do popředí zájmu dostávají hodnoty jako biologická kvalita potravin, obsah vitamínů a minerálních látek, vizuální a chuťové hodnoty. Sociologové začínají hovořit o tzv. ideální hodnotě potravin (související s tím, jak a kde byly potraviny vyrobeny).



druhou stranu Zagata (2007) zdůrazňuje, že ačkoli při takovém rozhodnutí hraje dotační politika jistě významnou roli, nelze ekologické zemědělství (a to i přes nedostatek jeho tradice v ČR) interpretovat jako pouhý výsledek hmotné motivace zemědělců.

Nekonvenční hospodaření totiž často vychází ze zvláštního přístupu k přírodě. Ten je bezprostřední součástí života farmářů, a proto pro ně zemědělství odpovídající ekologickým zásadám představuje přirozený způsob hospodaření získaný zkušeností a praxí (Zagata, 2007). Také podle Moudrého (1997) je rozhodující vnitřní přesvědčení, jež může být ovlivněno výchovou, vzděláním, náboženstvím, touhou po lepším vztahu k přírodě, seberealizaci apod.

Je důležité si uvědomit, že ne pro všechny farmáře je konečným cílem výroba ekologických produktů, tedy produkční funkce zemědělství. Někteří se produkce certifikovaných potravin vzdávají pro nedostatek zpracovatelských zařízení, nedostatečnou poptávku po bioproduktech (ve srovnání se západoevropskými zeměmi), někteří nepovažují certifikát za důležitý. Na místo toho význam často přisuzují mimoprodukčním funkcím zemědělství, jako je údržba krajiny, a v nich spatřují hlavní přínos svého hospodaření (Zagata, 2007).

## **4.2. WWOOFing jako alternativní forma cestování**

### **4.2.1. Cestovní ruch a vznik jeho alternativních forem**

Lingvistický základ pojmu „cestovní ruch“ nalezneme ve dvou slovech, jež naplňují jeho význam, a to jsou slova „cesta“ a „ruch“. Důležitým aktem cestovního ruchu (někdy označovaného jako turismus) je tedy samotné cestování, resp. pohyb (Pásková, 2008). Podle některých historických analýz turismu je potřeba cestovat antropologickou vlastností zakořeněnou již v generacích stěhovavých lovců a sběračů. Oproti moderní rekreační mobilitě však byly tyto cesty účelovou záležitostí. Významněji se situace začala měnit teprve v 18. století, kdy se cestování stalo naopak otázkou sociální prestiže. V 19. století byla vydána první cestovní příručka a založena první cestovní kancelář. Počet rekreačních cest výrazně rostl a přestal být pouze záležitostí šlechticů. V souvislosti s růstem bohatství a volného času lidí ve vyspělých zemích přišla skutečně masová vlna turismu v polovině 20. století (Librová, 1994). Zejména díky zavádění inovací v dopravním a zábavním průmyslu, rozsahu a rostoucím nárokům turistů začalo stále více na významu nabývat

slovo „ruch“, tj. očekávání vzruchu a co největšího množství zážitků v místě pobytu (Pásková, 2008).

Vymezit fenomén cestovního ruchu není především z důvodu jeho mezioborového charakteru jednoduché, a proto existuje celá řada definic<sup>10</sup>. Základní atributy jsou přitom uvedeny v Chartě a Etickém kodexu mezinárodního turismu. Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO<sup>11</sup>) a Organizace spojených národů (OSN) (in Schejbal, 2008) definují cestovní ruch jako: „aktivity osob, které cestují a pobývají v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu nepřesahující jeden rok za účelem vyplnění svého volného času, za obchodem nebo za jinými účely.“ Schejbal (2008) dodává, že při vymezení cestovního ruchu by měla být rozhodující tři základní kritéria: ochrana přírody, smysluplné zapojení komunit a ziskovost, přičemž první dvě kritéria zůstávají často opomíjena.

Podle Páskové (2008) lze při výkladu tohoto vysoce komplexního společenského jevu vycházet z několika různých přístupů. Z ekonomického hlediska je cestovní ruch vymezován jako specifická forma spotřeby, přičemž velká pozornost je věnována zejména jeho dopadu na rozvoj domácí ekonomiky. Geograficky je možné cestovní ruch definovat jako pohyb a pobyt lidí mimo jejich obvyklé prostředí. Tento přístup se zabývá prostorovými aspekty cestovního ruchu (geografické prostředí, lokalizace, krajinný ráz, klima). Sociologicky vymezujeme cestovní ruch jako specifickou formu uspokojování lidských potřeb, jako např. potřeby odpočinku, poznání, seberealizace, sebezdokonalování či společenského styku. Důležitým aspektem je přitom vztah mezi návštěvníky a místními obyvateli. Z tohoto hlediska může být tedy cestovní ruch definován jako „společenská směna mezi navštěvujícími a navštěvovanými, jejímž účelem je vzájemné uspokojení potřeb obou stran.“ Z ekologického pohledu je cestovní ruch jevem, u kterého je nutné brát v úvahu jeho dopad na ekosystémy cílových i zdrojových destinací.

Ve své masové podobě, jež se vyznačuje velkou koncentrací lidí na relativně malém území (typická jsou přímořská letoviska), přitom přináší turismus řadu neblahých důsledků

---

<sup>10</sup> Problematičnost terminologického vymezení vystihuje i následující citace. „Cestovní ruch vždy zahrnuje cestování, ale ne každé cestování je cestovním ruchem. Cestovní ruch zahrnuje rekreaci, ale ne každá rekreace je cestovním ruchem. Cestovní ruch se uskutečňuje ve volném čase, ale ne celý volný čas je věnován cestovnímu ruchu.“ (Pásková, 2008).

<sup>11</sup> United Nations World Tourism Organisation (dříve WTO) je vedoucí mezinárodní organizací cestovního ruchu, která vznikla v roce 1974. V téže roce se členem WTO stala i tehdejší ČSSR. V roce 2003 se pak WTO stala přidruženou organizací OSN na podporu cestovního ruchu. Jejím základním úkolem je propagace, podpora a rozvoj mezinárodního cestovního ruchu s cílem napomáhat hospodářskému rozvoji členských zemí, mezinárodnímu porozumění a všeobecnému respektování a dodržování lidských práv a základních svobod (Škodová Parmová, 2007).

pro společnost a její životní prostředí. Jedním z nejvýraznějších nežádoucích projevů je přeměna a narušení původní krajiny, což vede nejen ke ztrátě autenticity, ale také k odtržení od tradic a způsobu života místní komunity (Pásková, 2008).

Pro mnoho států však turismus představuje prioritní rozvojovou aktivitu a výrazně přispívá k celkovému objemu hrubého domácího produktu, velkou měrou se podílí na celkové zaměstnanosti a ovlivňuje i řadu dalších odvětví. Proto je i do budoucna potřeba počítat s jeho dalším rozvojem. V období globalizace se navíc podle Schejbala (2008) stává turismus „nejdůležitější hnací silou kulturní výměny, neboť umožňuje osobní zkušenost a poznání kulturního a přírodního dědictví. Jediným způsobem, jak snižovat nežádoucí dopady, je tedy podle něj sladit turistiku s ochrannou životního prostředí, cenných přírodních území a biodiverzity.

Negativní tendence ve vývoji masového turismu byly ve druhé polovině 20. století příčinou rostoucí kritiky, a proto se počátkem 80. let začal více prosazovat koncept alternativního cestovního ruchu zahrnující nové formy turistiky, které se svou povahou vůči masovému turismu vymezují. Jejich společným charakteristickým projevem je snaha o minimalizaci nežádoucích sociálních a environmentálních dopadů, šetrnost vůči cílovým místům, propojení s ostatními sektory lokálního hospodářství, ohleduplný přístup k přírodě, lidem, kulturnímu a historickému bohatství, důraz na kontakt a porozumění mezi hostiteli a turisty apod. Jednotná a komplexní definice však neexistuje. Alternativní turismus zahrnuje řadu přístupů, jež se vzájemně doplňují či překrývají. Vždy záleží na přístupu autora, a tak se v této oblasti můžeme setkat s označením, jako je např. „udržitelný“, „zodpovědný“, „měkký“ či „zelený“ turismus (Schejbal, 2008).

V česky psané literatuře je jako souhrnné označení šetrných forem cestování často užíván pojem „zelený cestovní ruch“. Pourová (2002) ho charakterizuje jako touhu návštěvníků „splynout s přírodou i lidským prostředím“. Řadí ho mezi aktivní turistiku a v praxi rozlišuje dvě jeho základní podoby: ekoturistiku a venkovský cestovní ruch.

#### **4.2.2. Ekoturistika**

Stejně tak jako u jiných pojmů i v tomto případě nalezneme v odborné literatuře různé interpretace. Např. Schejbal (2008) popisuje ekoturistiku jako „typ turismu, jehož účastníci jsou motivováni přírodou, jejím poznáváním a prociťováním.“ Vhodně plánovaná a řízená ekoturistika, jež se ve své charakteristice podle něj překrývá s přírodním

turismem, má minimální dopady na okolní prostředí a lokální kulturu, posiluje a chrání společenské a kulturní hodnoty, zlepšuje ekonomické poměry obyvatel a zároveň je v ní zastoupen i výchovný a vzdělávací aspekt. Mezi typickou formu ekoturismu, rozšířenou zejména v zahraničí, se řadí pozorování a fotografování „divoké přírody“. Podle Pourové (2002) směřuje ekoturistika zejména do přírodních rezervací, národních parků, chráněných území i dalších oblastí, jež jsou minimálně narušeny lidskou činností. V různých výčtech bychom narazili na řadu dalších aktivit, jejichž společným rysem je respektování a snaha o minimalizaci nežádoucích dopadů na okolní ekosystémy<sup>12</sup>.

#### **4.2.2.1. Venkovská turistika**

Venkovský neboli rurální turismus (někdy též označovaný jako vesnická turistika, kterou někteří autoři preferují v rámci venkovského turismu vymezovat odděleně), jak již vyplývá z názvu, je vázán na prostředí venkova a je založený na aktivním využití tohoto prostředí pro rekreačně turistický pobyt (Schejbal 2008).

Pohlížet na venkovský turismus pouze jako na cestovní ruch probíhající na venkově může být ale značně zjednodušující. Podle Stříbrné (2005) se totiž jedná o „celý komplex faktorů, vazeb a vývojových tendencí, jež ovlivňují ve svých důsledcích výslednou podobu produktu.“ V této souvislosti je vhodné zmínit tzv. koncepci kontinuity, tj. prolínání oblastí. Cestovní ruch směřující do měst či rekreačních středisek se tak nemusí omezovat jen na městské oblasti, ale rozšiřuje se i do oblastí venkovských a naopak.

Zájem o rekreační pobyty ve venkovském prostředí se vyskytl již v 19. století jako projev odporu proti vznikajícím průmyslovým městům a aglomeracím. Moderní venkovská turistika, jakou známe dnes, se ale začala prosazovat zejména v 90. letech minulého století (Stříbrná, 2005). V té době, jak uvádí Pourová (2002), docházelo k výrazným změnám venkova souvisejícím s restrukturalizací zemědělské výroby. Aby byla zachována prosperita zemědělství, udrželo se vesnické osídlení a zároveň byly vytvořeny pracovní příležitosti, hledala se nová alternativní řešení zejména v mimoprodukčních funkcích zemědělství. Stále více se také projevoval celosvětový trend tzv. „ekologizace

---

<sup>12</sup> O některých aktivitách však můžeme přinejmenším pochybovat. Zajímavým příkladem je podle Schejbal (2008) turistika směřující do Antarktidy, kam ročně zavítá na tisíce návštěvníků. Zastánci tvrdí, že turisté svým chováním přírodu nijak nenarušují a že hlavním přínosem bude z jejich strany zesílený tlak na důslednou ochranu tamějších ekosystémů. Odpůrci však varují před rostoucím znečištěním a katastrofálními následky antarktické turistiky.

společnosti“, tj. návratu k přírodě. To byly hlavní příčiny rozvoje venkovské turistiky, která poskytuje řadu příležitostí a možností<sup>13</sup>.

Specifickým a pozitivním rysem venkovského turismu je decentralizované ubytování s omezenou ubytovací kapacitou, jež umožňuje rozptýlení turistů v dané lokalitě. Tím napomáhá eliminaci negativních dopadů spojených s velkým soustředěním lidí v turistických centrech, umožňuje individuální přístup k hostům a dává příležitost individuálním aktivitám. K ubytování jsou zpravidla využívány rekreační objekty (chalupy, chaty), rodinné domy, historické objekty (selská stavení, mlýny) či veřejná ubytovací zařízení (hotely, penziony, chatové osady, kempy) (Pourová 2002).

Ve své konečné podobě má venkovská turistika ekonomický, sociální a ekologický rozměr. Stává se důležitým nástrojem ekonomického oživení regionů, zajišťuje kulturní využití a rozvoj společenského a spolkového života, úzce souvisí s ochranou přírody a krajinnou tvorbou a v neposlední řadě je v ní obsažen určitý výchovný proces, jehož cílem je vštěpovat účastníkům venkovského cestovního ruchu úctu k životnímu prostředí. Ovšem všechno má své dvě strany mince a jak uvádí Kolektiv autorů (2008), i „cestovní ruch se může stát obětí vlastního úspěchu.“ Nekontrolovatelný rozvoj, přecenění únosné kapacity dané lokality apod., to všechno může vést k ohrožení přírodních zdrojů, znečištění krajiny, narušování života místních komunit, poškozování ekosystémů aj.

V rámci realizace doprovodných programů, které jsou nedílnou součástí produktu venkovské turistiky, využívají podnikatelé veškerý potenciál venkovského prostředí, kde mají návštěvníci prostor pro široké uplatnění individuálních činností v oblasti sportu, kultury či řemesel. Tyto programy přitom nemusí být organizovány pouze provozovatelem ubytování, ale i samostatnými subjekty. Důležitá je jejich vzájemná spolupráce (Stříbrná, 2008).

Vyčleňování jednotlivých variant venkovského turismu je obtížné, neboť i zde dochází k jejich vzájemnému překrývání. Nejčastěji je jako specifická forma rurální turistiky vydělována agroturistika a ekoagroturistika.

---

<sup>13</sup> Rozvoj rurálního turismu byl podle Dömeové a Zeipelta (2009) v 50. letech 20. století v souvislosti s pozemkovými reformami a likvidací venkovských sídel přerušeno, a proto není jeho současný stav na takové úrovni jako je tomu v jiných zemích. Výsledky pilotního šetření zaměřeného na zjišťování stavu venkovské turistiky v České republice ukázaly, že jen minimum respondentů podnikalo v této oblasti již před rokem 1989. Ze strany domácích turistů se poptávka po této formě cestovního ruchu v posledních letech zvyšuje.

### 4.2.3. Agroturistika a ekoagroturistika

Jak uvádí Pourová (2002), základem agroturistiky je rekreační pobyt na rodinných farmách nebo v objektech středních a větších zemědělských podniků. „Je provozována podnikateli v zemědělské prvovýrobě jako vedlejší, doplňková činnost sloužící k získání dodatečných finančních prostředků s tím, že zemědělská výroba by měla být činností dominantní.“

Ačkoli je na agroturistiku obecně pohlíženo jako na aktivitu doplňující zemědělskou výrobu, nelze vyloučit, že by se tyto role mohly obrátit a že by se agroturistika stala zdrojem hlavního příjmu zemědělského subjektu (Škodová Parmová, 2007).

Účastníci agroturistiky, někdy označované jako „dovolená na statku“, se kromě bezprostředního využívání přírody a krajiny venkova dostávají také do kontaktu se zemědělskými činnostmi. Dochází zde k sepětí mezi farmářskou rodinou a návštěvníky, kteří se v případě zájmu účastní zemědělských prací, seznamují se s chovem zvířat a pěstováním plodin, tradiční výrobou potravin aj. (Schejbal, 2008).

Tvorba a nabídka doplňkových programů umožňuje každému z provozovatelů agroturistických služeb, jejichž specifičnost spočívá v přímé návaznosti na zemědělské prostředí v majetku podnikatele, určitou specializaci (Stříbrná, 2005).

Náplň agroturistiky bývá nejčastěji:

- venkovní vyžití (rybaření, lov, jízda na koni, poznávání přírody),
- vzdělávací aktivity (naučné stezky na farmě a okolí, poznávací vyjížděky, kurzy vaření),
- zábava (dožínky, vinobraní, kulturní či kulinářské festivaly),
- péče o hosty (ubytování na farmě, výlety s průvodcem),
- přímý prodej (prodej faremních výrobků, prodej produktů, které si návštěvníci sami vyrobí nebo nasbírají) (Václavík, 2008).

Pro každého podnikatele je však důležité si uvědomit, že řada lidí nestojí o to podílet se na práci na statku ani o to, aby jim byl organizován jejich volný čas (Škodová Parmová, 2007).

Specifickou formou agroturistiky, která je uskutečňována v prostředí ekologicky hospodařících farem je tzv. ekoagroturistika<sup>14</sup>. Aktivity jejích účastníků jsou tedy v podstatě analogické těm, které již byly zmíněny v předchozích odstavcích. Vedle sepětí s farmářskou rodinou je pro ní typická také přímá účast na zemědělských činnostech a konzumace ekologicky vyprodukovaných potravin ze zdrojů farmy (Pourová, 2002).

Do konceptu ekoagroturistiky z hlediska lokalizace, tj. zasazení do prostředí ekologických farem, jednoznačně spadají i dobrovolnické pobyty WWOOF. Z pohledu farmářů (pokud vycházíme ze základních charakteristik organizace a dobrovolné účasti hostitelů v systému WWOOF) však mají poněkud odlišný význam. Namísto dodatečných finančních příjmů je jejich přínos teoreticky spatřován v aktivní účasti na zemědělských činnostech, jež je zde na rozdíl od produktu ekoagroturistiky podmínkou, a v přenosu zkušeností.

Zajímavé výsledky přinesl kvalitativní výzkum z roku 2006, zjišťující základní charakteristiky dobrovolnických pobytů WWOOF na Novém Zélandu. Podle autorů je WWOOFing důležitou, avšak opomíjenou oblastí agroturistiky. Podstata těchto pobytů a nabyté zkušenosti přitom mohou být značně odlišné od pobytů na komerčních farmách, jež jsou zaměřeny spíše na zisk. Z hloubkových rozhovorů s hostiteli i dobrovolníky byly zjištěny čtyři klíčové aspekty WWOOFingu:

- *Zkušenost s „venkovanstvím“*, jež zahrnuje nejen pobyt ve venkovském prostředí, ale zejména přímé zapojení do každodenního chodu farmy, které je teoreticky mnohem aktivnější než v případě komerční agroturistiky.
- *Příležitost učit se ekologickému farmaření* vycházející ze základní filozofie celé organizace. Z výpovědí vyplývá, že zájem o ekologické principy nemusí být pro návštěvníky primárním motivačním faktorem. Stávají se však součástí jejich každodenních činností, a proto v sobě WWOOF nese jistý potenciál podnítit zájem o principy ekologického hospodaření a netradiční způsoby života.

---

<sup>14</sup> V oblasti ekoagroturistiky u nás působí nezávislá nezisková organizace ECEAT CZ se sídlem v Brně, která zastupuje Českou republiku v mezinárodním programu ECEAT (Evropské centrum pro ekoagroturistiku), jehož sídlo se nachází v Amsterdamu. Cílem této organizace je prostřednictvím šetrné venkovské turistiky podporovat ekologické zemědělství, setrvalý rozvoj venkova, iniciovat nové pracovní příležitosti, zabezpečit systém kontroly kvality služeb ve venkovské turistice, jejich jednotnou certifikaci a vzdělávání poskytovatelů těchto služeb. ECEAT CZ vznikl oficiálně v roce 1994, kdy došlo ke sdružení dobrovolníků podílejících se u nás na rozvoji turistiky na ekologicky hospodařících farmách (Pourová, 2002).

- *Smysluplnost*, která je spatřována v dobrovolnické činnosti, resp. možnosti „přiblížit se přírodě“ a zároveň „být užitečný“.
- *Prvek upřímnosti* vyplývající z interakce mezi hostiteli a dobrovolníky, jež se po dobu pobytu teoreticky stávají součástí farmářovi rodiny. V této souvislosti bylo zjištěno, že v případě delších pobytů je jejich vzájemný vztah intenzivnější a tím pádem je vnímán jako upřímnější.

Autoři dodávají: „Vzhledem k filozofii organizace WWOOF a její síti členských farem by mohli dobrovolnické pobyty přispět ke zvýšení porozumění mezi lidmi z odlišných kulturních, sociálních či ideologických prostředí, pomoci získat přízeň návštěvníků venkovských oblastí ve prospěch rozvojových iniciativ, zplodit nebo zvýšit uznání a porozumění, péči a zájem o přírodu, podporu pro ekologická hnutí nebo netradiční životní styl a povzbudit sebereflexi a osobní rozvoj mezi návštěvníky (McIntosh, Bonnemann, 2006).

#### **4.2.4. Dobrovolnický cestovní ruch**

Dobrovolnický cestovní ruch lze definovat jako dovolenou s aktivní pomocí. Známý je též pod názvem volunturismus, jež vznikl spojením slov „volunteer“ (dobrovolník) či „voluntary“ (dobrovolný) a „tourism“ (turismus, cestovní ruch). V rámci cestovního ruchu není úplně novým fenoménem. Dobrovolnické cesty existují již desítky let. Původně ale byly koncipovány spíše jako krátkodobé a intenzivní dobrovolnické programy. Teprve během 90. let 20. století začaly vznikat speciální produkty a firmy, nabízející alternativní způsob trávení volného času i lidem bez předchozích zkušeností.

Nejsilnější motivací k volbě takovéto dovolené je zpravidla touha „udělat něco dobrého“ a zároveň poznat nová místa, nové lidi a kulturu. Typy pomoci přitom mohou být velmi různorodé. Jedná se např. o humanitárně zaměřené cesty, cesty spojené s ochranou životního prostředí, vědeckými průzkumy či vzděláváním.

Uvádí se, že k rozvoji dobrovolnické turistiky přispěla mimo jiné rostoucí zodpovědnost a vnímavost lidí ke globálním problémům Země. Mladým lidem navíc nabízí možnost, jak využít čas prázdnin či nějakou dobu po dokončení studií, která bývá čím dál častěji využívána právě k cestování. Výjimku netvoří ani lidé, kteří chtějí na chvíli „uniknout“ z každodenního života či senioři, hledající nové uplatnění.



Princip „neplat’ za dovolenou – odpracuj si“ však může být zavádějící. Ceny dobrovolných pobytů se liší zejména v závislosti na zprostředkující organizaci, cílové destinaci, typu ubytování aj. Zvláště si účastníci zpravidla hradí letenku.

Volunturismus představuje „možnost, jak získat nové prostředky pro charitativní projekty a také cestu, jak v lidech podporovat solidární smýšlení.“ Na druhou stranu existují i určitá úskalí, např. je třeba se zamyslet nad tím, zda volunturisté neberou práci místním lidem.

Mezi nejžádanější dobrovolnické destinace (údaj z roku 2008) patří Ekvádor, Bolívie, Malawi, Dominikánská republika, Tanzanie, Čína, Indie a Thajsko. I Česká republika nabízí v oblasti dobrovolnického cestovního ruchu určité možnosti a to zejména v souvislosti s ochranou přírody. Organizováním dobrovolných pobytů se u nás zabývá např. organizace INEX (sdružení dobrovolných aktivit) (Šindelářová, 2009).

### **4.3. Dobrovolnictví**

#### **4.3.1. Terminologie dobrovolnictví**

Tošner a Sozanská (2006) uvádějí, že „dobrovolnictví není oběť, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacemím v mezilidských vztazích.“

Význam dobrovolnictví výstižně charakterizuje i prohlášení organizace IAVE<sup>15</sup>, které zaznělo na celosvětové konferenci o dobrovolnictví pořádané v roce 2001 v Amsterdamu: „Svobodně a dobrovolně zvolená aktivita a pomoc jsou tím, co činí z dobrovolníka nositele procesu změn ve společnosti. Jeho tvořivá energie je silou, která pomáhá hledat a otvírat zdroje a možnosti nových řešení. Tím se stává mostem v procesu spolupráce mezi státem, komerčním sektorem a sektorem neziskových organizací.“ (Tošner, Sozanská 2006)

Šormová a Klégrová (2006) dodávají, že dobrovolníkem může být v podstatě kterýkoli člověk, který má zájem se dobrovolné činnosti věnovat. Aby byla taková pomoc

---

<sup>15</sup> Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí, jež byla založena v roce 1970. Jejím hlavním cílem je propojit lidi angažující se v dobrovolnictví a povzbudit místní organizace a jednotlivce v daném regionu k rozvíjení dobrovolnických aktivit. Pořádá výcvikové a vzdělávací programy pro dobrovolníky i vedení organizací, usiluje o zapojení mládeže do dobrovolnictví, organizuje Mezinárodní den dobrovolnictví, který je vyhlášován každoročně 5. prosince apod.

účinná, mělo by se při výběru konkrétní činnosti přihlížet také k jeho schopnostem a dovednostem.

Obecně lze terminologii z oblasti dobrovolnictví označit za neustálenou. Jak uvádí Frič, Pospíšilová a kol. (2010), neexistuje mezi odborníky jen jediná přijímaná definice dobrovolnictví. Přesto však podle Dekkera a Halmana (in Frič, Pospíšilová a kol. 2010) nalezneme ve většině z nich alespoň tři společné znaky, tj. dobrovolnictví je neplacené, vědomě a svobodně zvolené a jeho smyslem je prospět druhým. I v těchto klíčových bodech bychom ale při bližším zkoumání našli určité nejasnosti. Dalším, méně častým, definičním znakem je podle nich organizační kontext.

Mezi pojmy související s dobrovolnictvím patří jednoznačně „dobročinnost“, pro niž se často používá termín „filantropie“ neboli „lidumilnost“. Dobročinnost má své kořeny v křesťanské a židovské morálce a můžeme ji dále dělit na „dárcovství“ (peněžitě či nepeněžitě dary určené zpravidla potřebným občanům či na veřejně prospěšné účely) a „dobrovolnictví“ (klasifikace dobrovolnictví viz kapitola 4.3.2.) (Tošner, Sozanská 2006).

Pro označení aktivit dobrovolníků se u nás běžně používají dva pojmy, a to „dobrovolná činnost“ i „dobrovolnická činnost“. Frič, Pospíšilová a kol. (2010) upřednostňují termín „dobrovolnická činnost“ vzhledem k jeho větší komplexitě. Jedná se o práci vykonávanou dobrovolníkem, tudíž dobrovolnickou, která zahrnuje všechny výše zmíněné atributy (je neplacená, vědomě a svobodně zvolená, vykonávaná pro druhé). Naproti tomu „dobrovolná činnost“ vyjadřuje pouze jeden z těchto atributů, a to „dobrovolnost“. Tošner a Sozanská (2006) přitom doporučují vyhýbat se spojení „dobrovolná či dobrovolnická práce“, jež může být v tomto smyslu zavádějící. Pojem „práce“ je totiž úzce spojen s výdělkem, což odporuje základní charakteristice dobrovolnictví, které naopak není primárně vykonáváno za účelem získání finanční odměny.

#### **4.3.2. Klasifikace dobrovolnictví**

Na základě průzkumů z Velké Británie rozlišuje Rochester (in Frič, Pospíšilová a kol. 2010) občanskou participaci (účast na veřejné schůzi, petici, demonstraci aj.), neformální dobrovolnictví (pomoc druhým, kterou poskytne jednotlivec sám za sebe)

a formální dobrovolnictví (pomoc poskytnutá skrze skupiny či organizace ve prospěch druhých lidí nebo prostředí).

Podle Šormové a Klégrové (2006) je možné členit dobrovolnické aktivity na základě různých kritérií. Dobrovolná občanská výpomoc se vyznačuje zejména spontánností a tím, že jedinec považuje výkon takové činnosti za samozřejmost. Jedná se o výpomoc v rámci rodiny, příbuzenstva, sousedů a přátel. Dobrovolnictví vzájemně prospěšné, někdy označované jako dobrovolná činnost v rámci komunity, je představováno zpravidla spolkovou činností. Členové komunity ji vykonávají za účelem dosažení společných cílů a zájmů. Dobrovolnictví veřejně prospěšné je dobrovolná činnost ve prospěch druhých. Taková činnost je konkrétně vymezena a řádně zorganizována. Dobrovolník by měl mít v tomto případě dobrý výcvik a osobní odpovědnost za práci, která musí být vykonávána tak, aby se na ní příjemci pomoci mohli spolehnout. Může se jednat o činnost dobrovolných hasičů aj. Dobrovolná služba je v mnoha ohledech podobná veřejně prospěšnému dobrovolnictví. Obvykle se jedná o činnost v zahraničí, která má dlouhodobý charakter. Důležitý je zde také formalizovaný vztah dobrovolníka k organizaci, pro kterou tuto službu vykonává.

Dále je dobrovolnictví možné dělit z hlediska doby trvání (dobrovolná pomoc při jednorázových akcích, dlouhodobá dobrovolná činnost a dobrovolná služba), podle oblasti společenského života, ve které se odehrává (zdravotní a sociální oblast, humanitární pomoc, kulturní oblast, sportovní a vzdělávací aktivity, ekologie a ochrana životního prostředí a další) či podle role, jakou hraje v organizaci (dobrovolnictví jako hlavní forma činnosti, dobrovolnictví jako součást práce organizace a dobrovolnictví jako doplňková činnost) (Šormová, Klégrová, 2006).

Z hlediska přístupu ke zkoumání dobrovolnických aktivit lze vymezit tři hlavní kategorie. Nezisková perspektiva nahlíží na dobrovolnictví jako na neplacenou práci představující zdroj zejména pro neziskový sektor a veřejnou správu. Je doménou odborníků z oblasti ekonomie a veřejné politiky. Podle některých ekonomických teorií lze příčiny vzniku dobrovolnických aktivit hledat v selhání trhu a státu či v očekávání přínosů takového jednání pro jednotlivce (např. navázání kontaktů, kvalifikace, prestiž aj.). Na pozici perspektivy občanské společnosti, podle které je dobrovolnictví jednou z forem občanské participace, resp. vystupuje v konkrétní podobě jako občanský aktivismus, se staví nejčastěji sociologové, politologové a psychologové. Dobrovolnické aktivity jsou

podle sociologů nedílnou součástí veřejného a občanského života a lidé se je tak učí praxí a ve vzájemné interakci s ostatními členy společnosti. Psychologové označují sklony k dobrovolnické participaci jako tzv. „prosociální chování“, které je primárně záležitostí osobnostních vlastností, jako je např. schopnost empatie, sebehodnocení apod. Volnočasová perspektiva dává prostor ke zkoumání především sociologům, kteří z tohoto hlediska pojímají dobrovolnictví jako způsob trávení volného času. Jedná se o komplexní přístup, jež se snaží pokrýt všechny oblasti dobrovolnictví. Toto pojetí vychází z práce kanadského sociologa Roberta Stebbinse a od předchozích dvou se liší především tím, že více než na sledování příčin dobrovolnictví se zaměřuje na jeho klasifikaci. Přestože všechny tři zmíněné perspektivy představují osobitý pohled na podstatu tohoto fenoménu, nevylučuje se ani to, že dochází k jejich vzájemnému ovlivňování a překrývání (Frič, Pospíšilová a kol. 2010).

V porovnání s některými západoevropskými zeměmi či USA je dobrovolnictví v ČR stále na nižším stupni rozvoje, a proto Tošner a Sozanská (2006) zdůrazňují mj. potřebu zviditelnění dobrovolnických činností a jejich přínosu jak pro příjemce, tak pro dobrovolníky.

## 5. Empirická část

### 5.1. Kontext WWOOFingu v České republice

S využitím internetové databáze (přístupné registrovaným členům - dobrovolníkům) byly vybrány a shrnuty základní charakteristické rysy hostitelských farem v ČR (WWOOF, 2005d).

Převážná část hostitelů (zpravidla rodinných farem) sídlí v horských a podhorských oblastech. Regionální rozmístění farem (vč. poměru certifikovaných a necertifikovaných farem) je shrnuto v tabulce č. 3. Největší zastoupení mají v Ústeckém kraji (12) a dále pak na Vysočině (9). Naopak nejméně farem je do systému WWOOF zapojeno na Liberecku (2), pokud nebereme v úvahu Plzeňský a Moravskoslezský kraj s nulovým zastoupením. Údaje v tabulce dále svědčí o tom, že se nejedná pouze o certifikované ekologické zemědělce. Naopak se v současnosti ke koncepci WWOOF hlásí o něco více farmářů, kteří dle své vlastní definice sice uplatňují principy šetrného hospodaření (obecně nazývaného jako ekologické), avšak nejsou oficiálně registrováni jako podnikatelé v ekologickém zemědělství (dále jen EZ). V rámci jednotlivých krajů se nejvíce ekologických zemědělců zapojených do systému WWOOF nachází na Vysočině, kde z celkového počtu devíti hostitelů je jich více než jedna polovina (5). V Ústeckém kraji s největším zastoupením hostitelských subjektů je poměr ekofarem třetinový (4). V Olomouckém, Jihomoravském, Zlínském a Karlovarském kraji jsou všichni registrovaní hostitelé zároveň ekologičtí zemědělci.

**Tabulka 3:** Regionální rozmístění a poměr certifikovaných a necertifikovaných farem v rámci WWOOF

Kraj	Počet farem	Certifikovaná farma	
		Ano	Ne
Ústecký	12	4	8
Vysočina	9	5	4
Královéhradecký	7	1	6
Pardubický	6	1	5
Jihočeský	6	1	5
Olomoucký	4	4	0
Jihomoravský	4	4	0
Zlínský	3	3	0
Karlovarský	3	3	0
Středočeský	3	1	2
Liberecký	2	0	2
<b>Celkem</b>	<b>59</b>	<b>27</b>	<b>32</b>

Zdroj: WWOOF (2005d) a vlastní zpracování

Podle statistických šetření EZ se již od roku 2007 rozloha ekofarem pohybuje nejčastěji v rozmezí 10 až 50 ha (Kolektiv autorů, 2011). Největší plochy v EZ se dle stejného zdroje nachází v Jihočeském, Karlovarském a dále v Moravskoslezském a Ústeckém kraji. Údaje v tabulce č. 4, jež shrnuje základní informace o ekofarmách působících v programu WWOOF, odpovídají výše uvedeným charakteristikám. Nejvíce hostitelských subjektů hospodařících v EZ se nachází v kategorii farem s výměrou od 10 do 50 ha. Velikostní skupina v rozmezí 100 až 500 ha je zastoupena pouze dvěma hostiteli a to v kraji Jihočeském a Karlovarském.

Z tabulky dále vyplývá, že hostitelské farmy v ekologickém režimu se nejčastěji zaměřují na smíšenou produkci, chov zvířat a živočišnou produkci. Všichni hostitelé, kteří se primárně věnují chovu zvířat, zároveň udávají hospodaření jako hlavní zdroj svých finančních příjmů. Zemědělskou činností se rovněž živí tři čtvrtiny ekofarem zaměřených na produkci smíšenou (poměr mezi produkcí rostlinnou a živočišnou nebylo z údajů v databázi v mnoha případech možné určit). Nejčetnější skupinou chovaných zvířat jsou ovce, kozy, skot a koně. Již zanedbatelné jsou počty farem věnujících se chovu drůbeže, prasat či včel. Hojně je zastoupena mléčná produkce koz a ovcí a u ekofarem spadajících do posledních dvou velikostních skupin, tj. od 50 do 500 ha, se setkáme výhradně s chovem skotu a koní. Téměř všichni hostitelé chovající koně uvádí, že se zabývají také agroturistikou či rozvíjí svou činnost tímto směrem. Rovněž řada dalších ekologických zemědělců se souběžně s hospodářskou činností věnuje i jiným aktivitám, i když v mnoha případech se zemědělstvím úzce souvisejícím. Patří mezi ně zakladatelé ekocenter či jiných občanských sdružení, zaměřených na podporu a propagaci ekologického zemědělství, environmentální výchovu a vzdělávání<sup>16</sup>. Organizují zážitkové ekovýchovné programy, dětské tábory, festivaly a další akce, k nimž využívají právě prostředí farem.

Výhradně na rostlinnou produkci se zaměřuje celkem šest hostitelských farem, přičemž pouze pro dvě z nich je hospodaření hlavním zdrojem příjmů. Jedná se o ekofarmy z dvou po sobě následujících kategorií, tj. od 10 do 100 ha, specializující se zejména na pěstování zeleniny a její následnou distribuci formou tzv. biobedýnek. Detailnější data o

---

<sup>16</sup> Podle Librové (2003) může být environmentální vzdělávání zdrojem pro šíření ekologicky příznivého způsobu života. Pouhé předávání informací vedoucí k tzv. ekologické gramotnosti však ovlivňuje jen kognitivní (poznávací) složku vědomí. Je-li však při výchově kladen důraz na smyslový kontakt s přírodou, je schopna ovlivnit i afektivní (citovou) a konativní (týkající se jednání) část environmentálního vědomí, jež je spolu s řadou vnějších sociálních skutečností předpokladem (nikoli podmínkou) ekologicky příznivého chování.

rostlinné výrobě ve většině případů chybí. Nejvyšší podíl na ekologicky obhospodařované půdě však mají trvalé travní porosty, dále pak orná půda a trvalé kultury. Zbylí čtyři hostitelé ze skupiny rostlinné výroby se prvotně věnují jiným činnostem, jako např. výuce cizích jazyků, pořádání přednášek a kurzů makrobiotického vaření, jógy apod. Produkce biopotravin, které zároveň využívají pro svou činnost, pro ně představuje doplňkový zdroj finančních příjmů.

**Tabulka 4:** Charakteristika certifikovaných ekofarek působících v programu WWOOF

Velikostní skupina farek dle výměry (ha)	Počet farek	Zaměření farek			Hospodaření jako primární zdroj příjmů	
		Chov zvířat a ŽP	RP	SP	Ano	Ne
0 až < 5	5	1	3	1	1	4
5 až < 10	6	0	1	5	4	2
10 až < 50	10	4	1	5	9	1
50 až < 100	4	2	1	1	4	0
100 až < 500	2	2	0	0	2	0
<b>Celkem</b>	<b>27</b>	<b>9</b>	<b>6</b>	<b>12</b>	<b>20</b>	<b>7</b>

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: ŽP – živočišná produkce, RP – rostlinná produkce, SP – smíšená produkce

Druhou skupinu hostitelů tvoří farmáři, kteří jak již bylo zmíněno definují své hospodaření jako ekologické, ale součástí oficiálního systému EZ nejsou. Údaje o těchto hostitelích jsou shrnuty v tabulce č. 5. Vidíme, že na rozdíl od první skupiny ekofarek se v tomto případě jedná převážně o farmy, které svou rozlohou spadají do kategorie od 0 do 5 ha. Co se týče činnosti, i zde se farmáři zaměřují zejména na chov zvířat, živočišnou produkci a smíšenou produkci. Největší zastoupení má stejně jako u ekofarek chov koz a ovcí. Dále následuje drůbež, králíci a až poté chov skotu a koní. Hostitelé, pro něž zemědělská činnost představuje primární zdroj finančních příjmů, se nejčastěji věnují prodeji svých produktů (živočišných i rostlinných) ze dvora, na farmářských trzích apod. V této skupině však převažují hostitelé, kteří vnímají hospodaření spíše jako koníček či jako doplňkovou činnost, jež jim přináší vedlejší příjem.

Kromě provozu ekocenter, organizace vzdělávacích a výchovných programů či rozvíjení služeb v rámci agroturistiky se zde častěji setkáme i s dalšími aktivitami, jež sice nevychází ze samotné podstaty WWOOFingu, resp. přímo nesouvisí se zemědělstvím, ale pro některé zájemce mohou být atraktivní. Jedná se např. o řemeslnou výrobu (restaurátorství, truhlářství, voskařství, alternativní stavitelství aj.) či pořádání kurzů

a seminářů rozličného zaměření (alternativní medicína a zdravý životní styl, osobnostní rozvoj, vaření, výtvarné, kulturní a jiné programy).

**Tabulka 5:** Charakteristika necertifikovaných farem působících v programu WWOOF

Velikostní skupina farem dle výměry (ha)	Počet farem	Zaměření farem			Hospodaření jako primární zdroj příjmů	
		Chov zvířat a ŽP	RP	SP	Ano	Ne
0 až < 5	19	9	5	5	5	14
5 až < 10	4	1	2	1	1	3
10 až < 50	8	5	0	3	5	3
50 až < 100	1	0	0	1	1	0
100 až < 500	0	0	0	0	0	0
<b>Celkem</b>	<b>32</b>	<b>15</b>	<b>7</b>	<b>10</b>	<b>12</b>	<b>20</b>

Zdroj: vlastní zpracování

Vysvětlivky: ŽP – živočišná produkce, RP – rostlinná produkce, SP – smíšená produkce

Škála uváděných aktivit je v rámci obou skupin široká. Řada farmářů se navíc aktivně zapojuje do života v obci, což zahrnuje spolupráci s místní komunitou, snahu o oživení a zachování místních tradic, ochranu přírody, péči o krajinu apod. Někteří z nich dále uvádí, že vedle ekologického hospodaření uplatňují i principy biodynamiky<sup>17</sup> či permakultury<sup>18</sup>, které jsou více celostně zaměřeny a zdůrazňují i filozofickou stránku hospodaření. V praxi se pak jednotlivé principy mohou prolínat. Do vzájemné interakce se také mnohdy dostávají různé životní filozofie a myšlenkové proudy (vegetariánství, makrobiotika, antroposofie apod.).

## 5.2. Popis farem v rámci případové studie

Zkoumané farmy jsou představeny nejprve v rovině popisné (velikost, zaměření apod.) a v následující kapitole jsou podle jednotlivých okruhů otázek hlouběji analyzovány a interpretovány uskutečněné rozhovory, které shrnuje tabulka č. 6.

<sup>17</sup> Biodynamika vychází z předpokladu, že vše živé je spojeno do jednoho celku v pozemské i kosmické souvislosti. Typické je využívání speciálních preparátů z nerostných, rostlinných či zvířecích prvků (květů, stromové kůry či kravských rohů), jež slouží k ošetření půdy, rostlin či proti škůdcům (Vaněk, 2007).

<sup>18</sup> Permakultura na rozdíl od ekologického zemědělství a biodynamiky není nijak institucionalizována a právně upravena. Jde spíše o myšlenkovou koncepci a praktické návody na vytváření stabilních a produktivních systémů. Tento tzv. udržitelný design se může týkat nejen zahrad, ale také lidských obydlí či společenství. V 70. letech 20. století byla definována jako „uvědomělá přeměna krajiny napodobující přirozené vztahy a vzorce, která poskytuje dostatek potravy, rostlinného materiálu a energie k uspokojení místních potřeb.“ (Permakultura, 2011).



**Tabulka 6:** Souhrn uskutečněných rozhovorů

		Krušná	Lužice	Doupov	Zahradní
<b>Identifikace farmy</b>	<b>Výměra (ha)</b>	2	5	45	80
	<b>Popis a činnost</b>	Rodinná farma, bez zaměstnanců, chov koz, produkce mléka a sýrů	Rodinná farma, bez zaměstnanců, chov koz, produkce mléka a sýrů	Rodinná farma, bez zaměstnanců, smíšená produkce	Farma jednotlivce, 4 zaměstnanci, rostlinná produkce
	<b>Hospodaření coby hlavní zdroj příjmů</b>	Ne, vlastní spotřeba, příležitostně prodej ze dvora	Ano, prodej ze dvora	Ano, prodej ze dvora	Ano, biobedýnky, prodej ze dvora
	<b>Ekologické hospodaření</b>	„Jinak to nejde“	„Ekofarmáři bez značky EKO“	Propojení ochrany přírody se zemědělstvím	„Jediné rozumné řešení“
	<b>Certifikované EZ</b>	Ne, certifikát ke své činnosti nepotřebují	Ne, překážka vstupů, vyšší ceny za bioprodukty by neuplatnili	Ano, v budoucnu možná rozšíření produkce	Ano, o biobedýnky je zájem
<b>Připojení se k WWOOF</b>	<b>Charakteristika WWOOF</b>	Neví, o systém WWOOF se příliš nezajímá	Příležitost pro lidi, kteří se zajímají o zemědělství	„Interaktivní poznávání“	Odmítnuto, cítí se nedostatečně informován
	<b>Zdroj informací</b>	Novinový článek	Farmáři WWOOF	Farmáři WWOOF	Farmáři WWOOF
	<b>Rok registrace</b>	2011	2011	2010	2005
	<b>Motivy</b>	Potřeba pracovních sil	Potřeba pracovních sil	Potřeba pracovních sil	Potřeba pracovních sil
<b>Osobní zkušenosti s WWOOFingem</b>	<b>Návštěvnost</b>	2	1	5	cca 3 ročně
	<b>Jednotlivci vs. skupiny</b>	Jednotlivci	Jednotlivec	2 páry, jednotlivec	Páry i jednotlivci
	<b>Domácí vs. zahraniční</b>	Z Čech	Z Čech	Zahraníční	Zahraníční i z Čech
	<b>Období</b>	Jaro - léto	Léto	Léto - podzim	Léto
	<b>Délka pobytu</b>	Víkend, 4 dny	Měsíc	Víkend, měsíc	Min. týden
	<b>Denní režim</b>	Dle potřeby a domluvy	Stanovený	Dle potřeby a domluvy	Dle potřeby a domluvy
	<b>Charakteristika WWOOFerů</b>	Rozdílná: nezaměstnaný vs. vysokoškolsky vzdělaný (cestování v rámci WWOOF)	Pobyt na venkově spojený se smysluplným (aktivním) využitím času	Cestování, touha seznámit se s výrobou bioproduktů	Společná: určitá zkušenost se zemědělstvím (studium, cestování v rámci WWOOF apod.)
<b>Vlastní hodnocení, budoucnost</b>	<b>Přínosy</b>	Odvedená práce	Odvedená práce, získání praktických zkušeností, pobyt na venkově	Odvedená práce, kulturní výměna, jazyky, získání praktických zkušeností	Odvedená práce, kulturní výměna, jazyky
	<b>Negativa</b>	Cizí lidé	Narušení soukromí, starost	Narušení soukromí, starost	Narušení soukromí, starost
	<b>Překážky</b>	Neví	Malé povědomí veřejnosti	Registrační poplatky, malé povědomí a zájem veřejnosti	Registrační poplatky, nedůvěra, špatné zkušenosti
	<b>Setrvání v systému</b>	Ano	Ano	Ano	Není si jist

Zdroj: vlastní zpracování

Rodinná farma Krušná hospodaří celkem na dvou hektarech půdy. Zaměřuje se zejména na chov koz s mléčnou produkcí, ačkoli k vidění jsou zde také lamy, drůbež a králíci. Podle farmářky (paní Perná), s níž byl veden rozhovor, došlo k většímu rozšíření hospodářství v posledních dvou letech, kdy se z původní chalupy stalo místo trvalého pobytu. Veškerou činnost zajišťují rodinní příslušníci a od letošního roku, tj. od roku 2011, také případní WWOOFeři. Ačkoli mají povolení prodávat mléko ze dvora, většina produkce slouží pro vlastní spotřebu. Zemědělská činnost tedy není hlavním zdrojem finančních příjmů a paní Perná ji definuje spíše jako „*drahý koníček*“.

Celkem na pěti hektarech půdy (trvalé travní porosty) hospodaří rodinná farma Lužice. Rozhovor byl uskutečněn s panem Ohradou, jež je společně se svou ženou vlastníkem farmy, která nemá žádné zaměstnance ani brigádníky. Během roku využívají pouze pomoc případných dobrovolníků (i mimo WWOOF). Již 17 let se zabývají chovem koz a posledních osm let fungují jako oficiální kozí farma s produkcí mléka a sýrů. Primárním zdrojem příjmů je prodej kozích produktů přímo ze dvora. Své výrobky nedodávají do žádné obchodní sítě, a to z důvodu malé kapacity, dalších investic na balení apod. Výrobou se zabývají od dubna do října. Dále mají volné ubytovací kapacity (dva pokoje), které převážně v hlavní sezóně využívají rodiny s dětmi. V případě zájmu se děti i dospělí mohou účastnit běžného chodu farmy (dojení, úklid stájí apod.). Z ubytování se rekrutují finanční prostředky na její vylepšení.

Rodinná farma Doupov obhospodařuje celkem 45 hektarů zemědělské půdy. Rozhovor byl veden s majitelkou farmy (paní Laskavou.), která uvádí, že hospodaří společně s manželem. Žádné zaměstnance nemají, pouze příležitostné brigádníky či dobrovolníky (i mimo WWOOF). Hlavní činností farmy a zároveň hlavním zdrojem příjmů je rostlinná výroba, ačkoli doplňkově se zabývají též chovem zvířat (masný i mléčný skot, ovce a kozy). Všechny faremní produkty jsou v biokvalitě. Prozatím se ale věnují výhradně prodeji ze dvora. Podle paní Laskavé je pro lidi důležitá skutečnost, že se jedná o domácí produkty a certifikát po ní nikdy nikdo nevyžadoval. Do budoucna však plánují rozšíření produkce a možná i dodávky do obchodní sítě, a v tomto případě by pak značka BIO mohla hrát roli.

Celková rozloha farmy Zahradní je 80 hektarů, z nichž většina půdy je orné v ekologickém režimu. Vlastník farmy (pan Zelený) se zaměřuje na rostlinnou výrobu bez chovu zvířat. Hned po příchodu na statek tedy upozorňoval na přítomnost dojného skotu,

jež je součástí samostatně hospodařící farmy jeho otce, která je vedena konvenčně. V současné době má farma pana Zeleného čtyři stálé zaměstnance a během sezóny se přijímají brigádníci (vč. WWOOFerů). Hospodaření je hlavním zdrojem jeho příjmů, přičemž primárně se věnuje prodeji zeleniny ze dvora a je též zapojen do systému biobedýnek, s jejichž odbytem je spokojen. Méně úspěšná je farma pana Zeleného v prodeji zeleniny do konvenční obchodní sítě.

Získaná data ukazují, že se jedná nejčastěji o farmy rodinného typu, kde majitelem je buď jednotlivec či manželský pár. Farmáři zabývající se živočišnou či smíšenou produkcí si veškerou činnost zajišťují sami či využívají dobrovolnickou výpomoc (v rámci i mimo WWOOF). Pouze farma s největší výměrou, věnující se rostlinné výrobě, má čtyři stálé zaměstnance.

Obě farmy s rozlohou nad 40 hektarů jsou certifikované ekofarmy, zatímco farmy z prvních dvou velikostních kategorií nikoliv. Ve třech případech představuje hospodaření hlavní zdroj finančních příjmů, jen farma s nejmenší výměrou má primární zdroj obživy mimo zemědělství. Všichni farmáři přitom preferují prodej ze dvora. Do obchodní sítě opět dodává jen farma s rostlinnou výrobou (biobedýnky).

### **5.3. Analýza a interpretace uskutečněných rozhovorů**

Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že farmáři své hospodaření definují jako „ekologické“ zejména na základě svých přístupů k přírodě, půdě či ke zvířatům.

Na ekofarmě Doupov se uplatňovaly ekologické principy již před vstupem do oficiálního systému EZ. Paní Laskavá vystudovala přírodovědu, konkrétně ochranu životního prostředí, a její manžel pochází ze selského rodu. Oba se chtěli věnovat zemědělské činnosti, a proto se rozhodli přestěhovat na venkov. Principy ekologického hospodaření uplatňují již od počátků svého zemědělského snažení, tj. od roku 2001. V prvních letech ale do systému EZ vstupovat nechtěli z důvodu malé produkce, složité administrativy a nedostatku času (oba byli zaměstnání na hlavní pracovní poměr). Teprve s rozšířením hospodářství a také se změnou dotačních podmínek v roce 2007 se rozhodli vstoupit do EZ a věnovat se výhradně zemědělství. Paní Laskavá dodává, že jako správní ekologičtí zemědělci se také aktivně věnují přírodě a ochraně životního prostředí. Na statku otevřeli agroenvironmentální centrum, jehož cílem je právě více propojit zemědělství s ochranou přírody. Hlavní náplní centra je příprava vzdělávacích programů

pro děti, které v rámci mimoškolní výuky jezdí na farmu na jednodenní exkurze či vícedenní pobyty.

Naproti tomu ekofarma Zahradní hospodařila určitou dobu konvenčně, ačkoli již tehdy využívala umělá hnojiva jen v omezené míře. První část pozemků byla do přechodného období zařazena v roce 1998, po šesti letech konvenčního hospodaření. Dnes je v ekologickém režimu již veškerá obhospodařovaná půda. Dle slov pana Zeleného *„je to jediné rozumné řešení v zemědělství, pracovat ekologicky. Je to návrat k určité přirozenosti.“* (Farma Zahradní).

V těchto případech tedy usuzuji, že přijetí zásad ekologického zemědělství vychází z vlastního přesvědčení o správnosti tohoto jednání. Vstup do systému EZ byl pak přirozenou volbou, jelikož obě farmy se chtěli zemědělstvím žít, a tak nepopírají, že možnost získat dotace byla lákavá. Na druhou stranu je na základě rozhovorů možné předpokládat, že i kdyby se dotační podmínky změnily, jejich činnost ani způsob hospodaření by to nezměnilo.

Rodinné farmy, jejichž rozloha se pohybuje mezi dvěma až pěti hektary, se zabývají chovem koz. Podle paní Perné představuje chov zvířat, která se sama pasou, jedinou možnost, jak v dané lokalitě hospodařit. A na základě přístupu ke zvířatům definuje i své hospodaření jako „ekologické“. To dokládá následující úryvek:

*„Jinak než ekologicky to tady v podstatě nejde. Ty kozy se pasou, dostanou seno a vlastně nic dalšího. A když pasete kozy, co byste jim dávala navíc, aby to bylo neekologický?“* (Farma Krušná)

Rovněž na farmě Lužice považují své přístupy i produkty za „ekologické“, protože nepoužívají žádná umělá hnojiva ani přísady. Certifikované ekologické zemědělství by pro ně představovalo další kontroly, náklady na zařízení, ale především by to byla otázka vstupů, tj. ekokrmiv. V blízkém okolí žádní dodavatelé ekokrmiv nejsou a dovážet je by bylo nákladné. Pro bioprodukty za vyšší cenu by navíc měli horší odbyt. Lidé mají zájem především o výrobky domácí. Závislí jsou zejména na letním provozu, kdy v místě pobývají chataři a chalupáři, kteří kozí výrobky kupují nejčastěji. Zájem ze strany místních obyvatel je minimální. Jak říká pan Ohrada:

*„My samy víme, že naše výrobky 'eko' jsou. I dodavatelé, od nichž odebíráme obilí jsou vlastně ekozemědělci, kteří prostě jen nevládní certifikát.“ (Farma Lužice)*

V těchto případech je podle mého názoru „ekologické cítění“ farmářů postaveno především na přístupu ke zvířatům a půdě. Při svém hospodaření nevyužívají žádná umělá hnojiva a při zpracování produktů žádné umělé přísady. O certifikát neusilují, protože by to pro ně bylo nákladné. Překážkou jsou zejména ekokrmiva, jež by museli dovážet. O kvalitě obilí, které odebírají jsou však přesvědčeni na základě vlastní zkušenosti a žádný certifikát k tomu nepotřebují. Vzhledem k tomu, že pro jednu z farem je hospodaření víceméně koníčkem a druhá se věnuje výhradně prodeji ze dvora, navíc není eventuální možnost prodávat bioprodukty perspektivní. Naopak se domnívají, že by pro tyto výrobky neměli odbyt. Lidé se o jejich kvalitě přesvědčí sami a na certifikátu jim nezáleží. Domnívám se, že i tito farmáři mají kladný vztah k přírodě a venkovu, což potažmo souvisí s udržením venkovské kultury a zemědělství.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že hostitelé většinou nemají o organizaci WWOOF a jejích cílech příliš mnoho informací a ani se nesnaží je získat. Paní Perná bývá přes týden na farmě sama pouze s dětmi, jelikož manžel odjíždí za prací, a proto rozhodnutí připojit se do systému proběhlo bez přílišného promýšlení. Samotnou organizaci příliš nezná, zjišťovala si jen nejzákladnější informace. Hlavním motivem byla možnost získat pracovní sílu navíc. Podobně je na tom pan Zelený, který do nedávné doby nezaměstnával žádné stálé pracovníky, a proto se neustále potýkal s nedostatkem pracovních sil. O koncepci WWOOF a její fungování se příliš nezajímal, hlavním motivem přijetí této spolupráce byla potřeba přilákat pracovitě lidi. Pan Ohrada definoval WWOOFing jako příležitost pro lidi, kteří se zajímají o zemědělskou činnost. I zde byla hlavním motivem potřeba pracovních sil, ale také zájem přilákat mladé lidi k práci v zemědělství a předat někomu své zkušenosti. Pan Ohrada se zmínil, že dříve spolupracovali se střední zemědělskou školou, odkud na farmu přijížděli studenti na povinnou i dobrovolnou praxi. V současnosti je tato spolupráce ze strany školy přerušena, což ho mrzí. Také proto se rozhodl zkusit něco nového. Rozsáhlejší charakteristiku WWOOFingu, jež zahrnuje i mezinárodní přesah této spolupráce, uvedla pouze paní Laskavá, jak dokládá následující úryvek:

*„Wwoof je příležitost pro lidi z celého světa, nejen z Čech, vycestovat někam na farmu, poznat způsob hospodaření v té zemi a získat zkušenosti, jak se to někde jinde dělá. A nejenom o tom zemědělství, ale i o životě v té zemi. Je to takové interaktivní poznávání.“ (Farma Doupov)*

Ve třech případech se o této možnosti hostitelé dozvěděli od osob, které byli v tomto systému zainteresované. Obě certifikované ekofarmy se právě skrz ekologické zemědělství dostali do kontaktu s farmáři, kteří shodou okolností koordinovali Wwoof v Čechách. Na farmě Lužice dostali osobní doporučení od známých, resp. farmářů, kteří již v systému Wwoof působí. Poslední z farem se o Wwoofingu dozvěděla na základě novinového článku. Jeden z farmářů je v programu Wwoof již od roku 2005, další od počátku roku 2010 a zbylí dva jsou registrovanými členy od letošního roku 2011. Pro všechny byla jednoznačně lákavá příležitost získat pracovní sílu navíc.

Návštěvnost Wwooferů na zúčastněných farmách je různá. Průměrně se ale jedná o dva až tři pobyty ročně. Ani u hostitele, který je členem již šest let se návštěvnost v průběhu let nezvyšovala. Přesný počet dobrovolníků nedokáže pan Zelený zpětně určit, jelikož v předchozích letech se často kryly s placenými brigádníky. V posledním roce ale nehostil Wwoofera žádného. Nejenže se nikdo nepřihlásil, ale mimo jiné to souvisí se skutečností, že farmář v současné době zaměstnává čtyři stálé pracovníky, které v době registrace neměl. Na dobrovolnickou pomoc se spoléhat nemůže, a tak se občas stane, že se Wwoofer ozve v době, kdy má již pracovní sílu zajištěnou.

Jako jednotlivci přijíždějí podle výpovědí nejčastěji dobrovolníci z Čech, naopak zahraniční účastníci cestují více v párech. Nejedná se však o pravidlo. Návštěvnost českých dobrovolníků je v případě některých farem navíc posílena faktem, že hostitelé zahraniční Wwoofery nepřijímají. Tak je tomu i v případě farmy Krušná. Důvodem je především jazyková bariéra. Na farmu Doupov se zase naopak prozatím nepřihlásil nikdo z České republiky. Většina českých dobrovolníků, jak zdůrazňuje paní Laskavá, totiž přijíždí mimo Wwoof. Jedná se převážně o lidi z okolí či rodiny s dětmi, kteří je kontaktují přímo s tím, že mají zájem o pobyt na rodinné ekofarmě. Na otázku, odkud se o nich tito zájemci dozvěděli, nedokázala odpovědět. Ví jen, že to bylo většinou přes internet nebo na základě osobního doporučení, více ale již nezjišťovala.

Ani v jednom případě nebyla uvedena zkušenost s pobytem větších skupin, o které ani není na daných farmách zájem. Důvodem jsou především nedostatečné ubytovací

kapacity. Dobrovolníci jsou přijímáni zpravidla od jara do podzimu, přičemž nejvíce těchto pobytů se odehrává v hlavní sezóně. Téměř všichni hostitelé upřednostňují pobyty dlouhodobější (měsíc). Během delších pobytů totiž dochází k prohloubení vzájemných vztahů, osvojení základních dovedností a možnosti svěřit dobrovolníkovi i zodpovědnější práci. Na kozí farmu Lužice a ekofarmu Zahradní jsou dokonce přijímáni pouze zájemci, kteří chtějí na farmě strávit nejméně jeden týden. Také v případě ekofarmy Doupov mají zájemci o delší návštěvu přednost, i když v případě potřeby uvítají i víkendové dobrovolníky. Na zbývajících farmě není délka pobytu rozhodující.

Co se týče denního režimu WWOOFerů, tři farmáři se shodli na tom, že záleží zejména na vzájemné domluvě. Práce se dá vždy přizpůsobit přáním i schopnostem dobrovolníka tak, aby byla zároveň přínosná. Naproti tomu kozí farma Lužice se řídí přesně stanoveným denním rozvrhem. Ve většině případů se také WWOOFeři účastní běžného chodu farmy a s ním souvisejících aktivit. Pouze na farmě Krušná se činnosti dobrovolníků omezují výhradně na stavbu přístřešků či ohrad pro zvířata. Jejich krmení, dojení či zpracování produktů si majitelka obstarává sama. Ve volném čase mají všichni samozřejmě možnost věnovat se poznávání okolní přírody.

Přestože získaná data neumožňují vytvořit univerzálně platnou typologii WWOOFerů, lze na základě uvedených výpovědí usuzovat o existenci čtyř základních skupin dle motivů, jež je k této formě trávení času vedou.

První z nich tvoří lidé, kteří se zajímají o zemědělství, jeho ekologickou formu a další oblasti se zemědělstvím související, a to buď v rámci studia či profesně. Takovým příkladem mohou být dobrovolníci, se kterými se během let působení v systému WWOOF setkal pan Zelený. Jak sám říká: „*Nebyli to lidé, kteří by o zemědělství neměli ani ponětí. A já si myslím, že dávali důraz na to, aby to byla ekologická farma.*“ (Farma Zahradní). Jeden z nich např. studoval environmentalistiku, druhý zemědělskou školu, třetí pracoval jako zahradník apod. Především zahraniční návštěvníci podle jeho slov využívali tuto možnost k tomu, aby rozšířili své obzory a mohli porovnat různé přístupy k hospodaření. Z Čech mu pak utkvěl v paměti pouze jeden WWOOFer, který se na farmu jako dobrovolník několikrát vrátil a v současnosti zde pracuje jako stálý zaměstnanec. Rovněž na farmu Doupov se v letošním roce přes systém WWOOF přihlásila jedna slečna ze Slovenska, která zde v letním období strávila tři týdny. Podle vyprávění paní Laskavé vlastnila její rodina na Slovensku obchod s biopotravinami a ona chtěla poznat, jak

bioprodukty vznikají. Proto se rozhodla vycestovat nejprve na ekofarmu do Čech a poté měla v plánu v rámci WWOOF navštívit i jiné zahraniční farmy.

Další kategorii zastupují osoby, jejichž primárním cílem je cestovat a poznávat okolí, nikoliv však v rámci masové turistiky. Například na farmě Krušná pobýval čtyři dny vysokoškolsky vzdělaný muž z Prahy ve věku 35 let, který se rozhodl nějakou dobu věnovat cestování. V rámci WWOOFingu již navštívil několik zemědělských farem po celém světě, a tak se podle slov paní Perné „*chtěl podívat i do českých hor.*“ (Farma Krušná). Rovněž farmu Doupov navštívily v loňském roce nezávisle na sobě dva páry. Jednalo se o víkendové pobyty zahraničních WWOOFerů, kteří cestovali po Evropě a hledali ubytování v rodinném prostředí, kde by měli příležitost aktivně vyplnit volný čas.

Třetí skupinu představují zájemci o pobyt ve venkovském prostředí spojený se smysluplným a aktivním využitím času. Existenci této skupiny dokládá výpověď pana Ohrady, který má prozatím zkušenost jen s jedinou WWOOFerkou. Jednalo se o šestnáctiletou studentku z Prahy, která během léta strávila na farmě tři týdny. Z vyprávění pana Ohrady vyplynulo, že již dříve vypomáhala na jiné farmě, a tak chtěla zkusit něco podobného. Organizaci WWOOF si vyhledala na internetu a využila tuto možnost, aby mohla smysluplně a aktivně strávit prázdniny na venkově.

Ostatní pohnutky pak spadají dle mého dělení do poslední kategorie. Může se jednat např. o případ nezaměstnaného mladíka na farmě Krušná, který se přihlásil někdy na jaře roku 2011, nedlouho po registraci farmy. Z vyprávění paní Perné vyplynulo, že se jednalo o muže ve věku cca 18 – 20 let, který se o WWOOFingu dozvěděl na internetu a vzhledem k tomu, že v té době přerušil studium a byl nezaměstnaný, rozhodl se zkusit práci na farmě Krušná, prozatím na víkend. Konkrétně tuto farmu si vybral proto, že se nacházela v relativní blízkosti jeho bydliště. Paní Perná měla pocit, že svou přítomnost vnímá především jako „*příležitost zabít čas*“, i když na odvedenou práci si nemůže stěžovat.

V každém případě se však všichni hostitelé shodli na tom, že dobrovolníci (a to nejen v rámci WWOOF) jsou osoby, které opravdu chtějí pomoci. To bylo zdůrazňováno v případech, kdy farmáři srovnávali dobrovolnickou výpomoc např. s placenými brigádníky, se kterými neměli dobré zkušenosti.

Jednoznačně se hostitelé shodli rovněž na přínosnosti systému WWOOF, jež spatřují zejména v odvedené práci. Dva z nich dále podtrhli mezinárodní přesah této spolupráce, jehož výhodou není jen možnost procvičit si cizí jazyky, seznámit se s novými



lidmi a jejich názory, ale na obecné úrovni také setkávání kultur, které může přispět ke vzájemnému porozumění mezi národy. Například pan Zelený uvedl, že s některými zahraničními dobrovolníky zůstává v občasném kontaktu. Jak sám říká: „*Sem tam se o těch lidech něco dozvím, mailovou zprávou, nebo jsem třeba dostal na Vánoce pohled.*“ (Farma Zahradní). Ve dvou případech upozornili farmáři také na přínos WWOOFingu pro druhou stranu, tj. pro samotné dobrovolníky, který je spatřován zejména v porovnání teorie s praxí a získání praktických zkušeností a dovedností. V této souvislosti byla paní Laskavou poznamenána zajímavá připomínka, že v rámci některých zemí jsou tyto zkušenosti ale prakticky nepřenositelné (jiné klimatické podmínky apod.). I tak to může být pro cizince objevené v tom, že mají možnost porovnat „*jak se to dělá u nás a jak v jejich zemi.*“ (Farma Doupov). Jeden z hostitelů dále zdůraznil i příležitost pobýt ve venkovském prostředí. Hlavní negativum spatřují všichni hostitelé zvláště v určitém narušení soukromí, se kterým je ale třeba počítat.

Celkem dva hostitelé se domnívají, že překážku většího rozšíření WWOOFingu v České republice je možné spatřovat v registračním poplatku. Například paní Laskavá považuje z tohoto důvodu systém WWOOF za nedostatečně otevřený, a to zejména pro dobrovolníky. Ačkoli se nejedná o horentní sumu, je to podle jejího názoru něco, co může člověka odradit. Podobně se na registrační poplatek dívá i pan Zelený, který navíc zdůrazňuje, že existuje i jiná organizace zprostředkující dobrovolné pobyty, jejíž členství je volné. Dále je podle některých hostitelů tato skutečnost způsobena malým povědomím a nezájmem veřejnosti. Jak uvádí paní Laskavá, měla by se tato myšlenka více rozšířit mezi mladé lidi (např. prostřednictvím kampaně na středních a vysokých školách). Jeden z dotázaných zase vyzvedl potenciální nedůvěru či špatné zkušenosti ze strany hostitelských farem. V jednom případě se hostitel chtěl takového hodnocení zdržet.

Zkušenosti všech farmářů jsou v jejich očích vesměs kladné. Tři z hostitelů, kteří chtějí v programu WWOOF nadále setrvat, by v budoucnu uvítali větší zájem ze strany dobrovolníků. Vše se ale podřizuje jak aktuální situaci na farmě, tak ubytovacím kapacitám. Navíc by v konečném důsledku nemělo být nadměrně narušováno soukromí a chod rodiny. Farma Lužice se stala novým pracovištěm pro environmentální výchovu mládeže, snaží se znovu navázat spolupráci se zemědělskou školou a podle slov pana Ohrady je „*otevřena novým zážitkům*“. Také paní Laskavá by uvítala možnost propojit dobrovolnickou pomoc s organizací programů pro děti. Pouze na jedné farmě si svým

budoucím setrváním nejsou jisti, jelikož nedokážou předvídat, zda tuto výpomoc budou potřebovat. Prozatím je potřebná síla zajištěna zaměstnanci, a proto bude záležet, jak se situace dále vyvine. Každopádně nechce pan Zelený tuto myšlenku nijak ztracovat.

## 6. Závěr

Wwoofing se v některých zemích stává neodmyslitelnou součástí venkovské turistiky, resp. agroturistiky, jejímž specifickým projevem je rozptýlení turistů v dané lokalitě. Umožňuje individuální přístup k hostům, dává příležitost individuálním aktivitám a je v ní obsažen i výchovný proces, jehož cílem je vštěpovat účastníkům úctu k přírodě. Samotná podstata dobrovolnických pobytů se ale od tradiční agroturistiky potenciálně odlišuje. Dobrovolníci se dočasně stávají součástí farmářovi rodiny a aktivně se podílí na činnostech farmy, čímž získávají praktické zkušenosti. Ačkoli již z názvu vyplývá, že se jedná o „příležitosti na ekologických farmách“, jejichž podstatou je možnost přiučit se praktikám ekologického hospodaření a životního stylu výměnou za dobrovolnickou výpomoc, není registrace v systému ekologického zemědělství podmínkou. Předpokládá se pouze, že hostitelé hospodaří šetrně a v souladu s přírodou. Význam „šetrného hospodaření“ však není přímo definován. Empirická studie (opřena o rozhovory) však prokázala, že zúčastnění zemědělci tento předpoklad berou v úvahu a svým vlastním způsobem jej v praxi naplňují. Wwoof je tedy příkladem toho, že nekonvenční způsoby hospodaření nejsou nutně vázané na účast v oficiálním systému ekologického zemědělství. Přesto vychází ze zvláštního přístupu k přírodě, jak právě dokládají i uskutečněné rozhovory. Vzhledem ke skutečnosti, že obsah pojmu „šetrné hospodaření“ je vytvářen subjektivně a jeho význam je měnlivý, je zřejmé, že vždy záleží na osobním přístupu daného hostitele Wwoof.

Výsledky empirického šetření se v mnoha aspektech shodují se závěry výzkumu z Nového Zélandu, který patří mezi země se značně rozvinutým systémem Wwoof. Podle McIntosh a Bonnemann (2006) jsou tamější hostitelé zpravidla menší rodinné farmy s netradičním způsobem života, pro něž není zemědělství primárním zdrojem obživy, a které uplatňují ekologické principy. Rovněž z údajů zpracovaných na základě databáze členů vyplynulo, že v České republice mají v systému převahu hostitelé, kteří nejsou oficiálně registrováni jako podnikatelé v ekologickém zemědělství. Důvody mohou být různé. Na základě rozhovorů lze usuzovat, že jde převážně o farmy s menší rozlohou, pro

kteře je hospodařeni spíše koníčkem či doplňkovou činností, tedy tím, co v západní Evropě bývá nazýváno jako hobby-farming nebo o farmy, pro něž by bylo příliš nákladné nechat si certifikovat své hospodařeni. Navíc certifikát ekologického hospodařeni často nepovažují za důležitý. I v našich podmínkách mají největší podíl rodinné farmy s výměrou do pěti hektarů, z nichž většina má hlavní zdroj finančních příjmů mimo zemědělství. Právě u těchto hostitelů se mimo jiné často setkáme s netradičními aktivitami, jako je např. alternativní stavitelství, přírodní medicína, využití obnovitelných zdrojů energie a mnoho dalších, které jsou součástí jejich životního způsobu.

Na základě studie z Nového Zélandu byly dále vymezeny čtyři základní oblasti WWOOFingu, jež byly prezentovány v teoretické části této práce.

Nejzřetelnějším momentem případové studie se ukázal být pobyt ve venkovském prostředí a přímé zapojení do běžného chodu farmy. Jedná se nakonec o podstatu celého systému, na níž myšlenka WWOOFingu vznikla.

Ze základní filosofie vyplývá i další bod, tj. příležitost přiučit se ekologickému farmařeni, který však není již tak jednoznačný. V tomto případě záleží na postoji jednotlivých dobrovolníků. Podle české centrály by poznání ekologického hospodařeni a jeho filosofie mělo být hlavním motivem těchto pobytů, nicméně v praxi tato skutečnost vždy neplatí. O tom svědčí i typologie WWOOFerů, jež byla sestavena v empirické části. Na druhou stranu zde hraje významnou roli i přístup hostitelů, typ farmy, činnost či délka pobytu. Například v případě farmy Krušná je možné o šíření alternativních forem hospodařeni přinejmenším pochybovat, jelikož činnost dobrovolníků se zde omezuje pouze na výstavbu ohrad či přístřešků. Mohlo by se tak stát, že dobrovolníci budou využíváni jako levná pracovní síla a základní myšlenky WWOOFingu se začnou vytrácet. Takové situaci by ale ve většině případů mělo být možné předejít vzájemnou domluvou obou stran.

Z rozhovorů vyplynulo, že hlavní přínos pro hostitele je spatřován v odvedené práci. Přestože je fungování systému založeno na nepeněžních principech, je možné tento fakt vysvětlit na základě skutečnosti, že převážná část hostitelských subjektů jsou malé rodinné farmy, pro něž je dobrovolnická pomoc významná. Opačným příkladem je farma Zahradní, jež zaměstnává stále pracovníky či brigádníky, kteří práci již znají, a kde zájem o dobrovolníky v posledních letech klesá. V oblasti přínosů byl ale zmíněn i přenos zkušeností, kulturní výměna, procvičení cizích jazyků a pobyt v přírodě.

Předpokladem oboustranně přínosné spolupráce jsou podle hostitelů dlouhodobější pobyty. Farmáři musí dobrovolníky do činností „zasvětit“, ale později jim mohou přiřadit i samostatnou a zodpovědnější práci. Samotní WWOOFeři jsou zase nuceni o věcech přemýšlet a získávají i určité dovednosti. Ačkoli se jedná o dobrovolnou účast, nelze zaručit, že postoje návštěvníků budou nějak ovlivněny. Nicméně se stávají součástí života na farmě a to je podle většiny dotazovaných hostitelů to nejdůležitější. V případě delších pobytů se navíc vzájemný vztah mezi hostiteli a dobrovolníky stává intenzivnějším. Takovým příkladem je farma Zahradní, kam se dokonce jeden z dobrovolníků několikrát vrátil a v současné době je na této farmě zaměstnancem.

Ačkoli program WWOOF funguje v České republice již osmým rokem, v porovnání s některými zeměmi je jeho rozvoj poměrně pomalý. Budeme-li však vycházet z dostupných statistik o vývoji počtu registrovaných členů, je možné i v budoucnu očekávat určitý nárůst. To závisí na mnoha faktorech, mezi něž patří např. geografické podmínky, atraktivita umístění, zaměření farmy, charakter hostitele apod., ale také povědomí veřejnosti. Zkušenosti všech dotazovaných hostitelů jsou spíše kladné a většina z nich má zájem setrvat v systému i do budoucna, což má jistě na rozvoj programu pozitivní dopad. Rovněž zkušenosti a zážitky, které si z farem odnáší samotní dobrovolníci, se mohou významnou měrou na budoucím rozvoji podílet. Pouze spokojení účastníci totiž mohou přispět ke zvýšení informovanosti a zájmu české veřejnosti o tuto formu trávení volného času.

V širších souvislostech může opravdu hrát koncepce WWOOF významnou roli při šíření ideje citlivějšího přístupu k přírodě, jež upřednostňuje kvalitu nad kvantitou. Jejím prostřednictvím totiž přichází lidé do přímého kontaktu s farmáři uplatňujícími šetrné způsoby hospodaření. V důsledku pak mj. může docházet ke zvýšení spotřebitelské poptávky po ekologicky vyprodukovaných potravinách a potažmo k rozvoji ekologického zemědělství. Ověření vztahu mezi dobrovolnickými pobyty na ekofarmách a následným spotřebitelským chováním však představuje samostatný úkol, který přesahuje zadání této práce.

## 7. Seznam literatury

DVOŘÁKOVÁ, V. Alternativní (ekologické) zemědělství. *Vesmír*, 1990, roč. 69, č. 9, s. 503 – 506.

DÖMEOVÁ, L., ZEIPPELT, R. Venkovská turistika v ČR – pilotní šetření. In *Agrární perspektivy XVIII*. Praha: ČZU PEF, 2009, s. 121 – 127.

FRIČ, P., POSPÍŠILOVÁ, T. a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: AGNES, 2010. 263 s. ISBN 978-80-903696-8-9.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál s.r.o., 2005. 408 s. ISBN: 978-80-7367-485-4.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Venkovská turistika a agroturistika: alternativní zdroj obživy pro zemědělce a podnikatele na venkově*. Klatovy: Úhlava o.p.s., 2008. 83 s. ISBN 978-80-903851-5-3.

KRUEGER, R., et al. *Focus groups: a practical guide for applied research*. USA: Sage Publications, Inc., 2000. 218 s. ISBN 0-7619-2070-6.

LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica: Hnutí Duha, 1994. 218 s. ISBN 80-85368-18-8.

LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví: kapitoly o ekologickém luxusu*. Brno: Doplněk, 2003. 319 s. ISBN 80-7239-149-6.

MAJEROVÁ, V., MAJER, E. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství – část I*, Praha: ČZU PEF, 1999. 158 s. ISBN 80-213-0507.

MCINTOSH, A., BONNEMANN, S. Willing Workers on Organic Farms (WWOOF): The Alternative Farm Stay Experience? In *Journal of Sustainable Tourism*, roč. 14, č. 1, s. 82 – 99.

MOUDRÝ, J. *Přechod na ekologický způsob hospodaření*. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Mze ČR, 1997. 48 s. ISBN 80-7105-134-9.

PÁSKOVÁ, M. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 298 s. ISBN 978-80-7041-658-7.

POUROVÁ, M. *Agroturistika: vysokoškolská skripta*. Praha: ČZU PEF, 2002. 124 s. ISBN 80-213-0965-2.

*Ročenka 2009 – Ekologické zemědělství v České republice*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2009. 39 s. ISBN 978-80-7084-927-9.

SCHEJBAL, C. *Typologie cestovního ruchu*. Přerov: Vysoká škola logistiky o.p.s., 2008. 97 s. ISBN 978-80-87179-03-1.

STŘÍBRNÁ, M. *Venkovská turistika a agroturistika*. Praha: Profi Press, s.r.o., 2005. 65 s. ISBN 80-86726-14-2.

ŠARAPATKA, B., URBAN, J. a kol. *Ekologické zemědělství v praxi*. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2006. 502 s. ISBN 80-87080-00-9.

ŠKODOVÁ PARMOVÁ, D. *Agroturistika*. České Budějovice: Jihočeská univerzita – Ekonomická fakulta, 2007. 92 s. ISBN 978-80-7394-009-6.

ŠORMOVÁ, L., KLÉGROVÁ, A. *Dobrovolnictví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-68-7.

TOŠNER, J. SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, s.r.o., 2006. 152 s. ISBN 80-7367-178-6.

*Velký sociologický slovník*. Sv. 2, P-Ž. Praha: Karolinum, 1996, s. 749 – 1627. ISBN 80-7184-310-5.

ZAGATA, L. Bio cash-cow? Context and content of Czech organic farming. In *Agricultural Economics*, 2007, roč. 53, č. 1, s. 45 – 53.

ZAGATA, L., KUČEROVÁ, E. Znalosti a přístupy k ekologickému zemědělství v České republice. In *Agrární perspektivy XIV*. Praha: ČZU PEF, 2005, s. 582 – 586.

ZAGATA, L., KMENT, P. Racionalita a ekologie. In *Agrární perspektivy XVIII*. Praha: ČZU PEF, 2009.

### **Internetové zdroje:**

Areaviva. *Sdružení* [online]. c2011a, [cit. 2011-08-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.areaviva.cz/SDRUZENI/>>.

Areaviva. *Výroční zpráva 2009* [online]. c2011b, [cit. 2011-08-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.areaviva.cz/admin/files/area-viva-VZ-2009.pdf/>>.

Areaviva. *Výroční zpráva 2010* [online]. c2011c, [cit. 2011-08-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.areaviva.cz/admin/files/VZ-10.pdf/>>.

Areaviva. *WWOOF zpravodaj: občasník pro WWOOF systém v České republice*. Dostupný pro registrované dobrovolníky, 2004, str. 1.

Areaviva. *WWOOF zpravodaj: občasník pro WWOOF systém v České republice*. Dostupný pro registrované dobrovolníky, 2005, str. 1.

Areaviva. *WWOOF zpravodaj: občasník pro WWOOF systém v České republice*. Dostupný pro registrované dobrovolníky, 2006, str. 1.

IFOAM. *About IFOAM* [online]. c2009, [cit. 2011-09-01]. Dostupné z WWW: <[http://www.ifoam.org/about\\_ifoam/index.html](http://www.ifoam.org/about_ifoam/index.html)>.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Statistická šetření ekologického zemědělství provedená v roce 2010* [online]. Brno: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2011, [cit. 2011-10-25]. Dostupné z WWW: <[http://eagri.cz/public/web/file/131447/Zprava\\_EZ\\_2010\\_final.pdf](http://eagri.cz/public/web/file/131447/Zprava_EZ_2010_final.pdf)>.

Permakultura (CS). *Co je permakultura* [online]. 2011, aktualizováno 2011-03-15 [cit. 2011-08-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.permakultura.cz/>>.

ŠINDELÁŘOVÁ, L. *Světové trendy v cestovním ruchu – 1. díl: Volunturismus* [online]. Praha: Czech Tourism, 2009, [cit. 2011-09-02]. Dostupné z WWW: <[http://www.czechtourism.cz/files/statistiky/clanky/09\\_04\\_08\\_voluntourism.pdf](http://www.czechtourism.cz/files/statistiky/clanky/09_04_08_voluntourism.pdf)>.

VANĚK, P. *Biodynamické zemědělství* [online]. 2007, [cit. 2011-08-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.biodynamika.cz/article.php?id=94>>.

VÁCLAVÍK, T. *Agroturistika na ekofarmách: Jak na to*. [online]. Brno: Ministerstvo zemědělství ČR, 2008, [cit. 2011-09-01]. Dostupné z WWW: <[http://eagri.cz/public/web/file/38603/Agroturistika\\_na\\_ekofarmach.pdf](http://eagri.cz/public/web/file/38603/Agroturistika_na_ekofarmach.pdf)>.

VESELÝ, V. *WWOOF – dobrovolnictví na ekologických farmách* [online]. 2009, [cit. 2011-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.areaviva.cz/AKTIVITY/WWOOF-dobrovolnictvi-na-ekologickych-farmach.html>>.

Viewfromthepier. *Sue Coppard/WWOOF* [online]. 2011, [cit. 2011-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.viewfromthepier.com/peertopier/sue-coppard-wooof/>>.



WWOOF. *History* [online]. c1998a, aktualizováno 2011-08-13 [cit. 2011-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.woof.org/history.asp>>.

WWOOF. *How does it work?* [online]. c1998b, aktualizováno 2011-08-13 [cit. 2011-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.woof.org/index2.asp>>.

WWOOF. *WWindy News Archives* [online]. c1998c, aktualizováno 2011-05-03 [cit. 2011-08-28]. Dostupné z WWW: <[http://www.woof.org/wwindynews/woof\\_info/info\\_27.htm](http://www.woof.org/wwindynews/woof_info/info_27.htm)>.

WWOOF. *National WWOOF organisations* [online]. c1998d, aktualizováno 2011-08-13 [cit. 2011-08-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.woof.org/natorgs.asp>>.

WWOOF. *WWOOF Independents* [online]. c1998e, aktualizováno 2011-08-13 [cit. 2011-08-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.woof.org/independents.asp>>.

WWOOF. *WWOOF Independents membership* [online]. c1998f, [cit. 2011-08-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.woof.org/newsite08/join2.asp>>.

WWOOF. *Co je to WWOOF* [online]. c2005a, [cit. 2011-08-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.woof.cz/o-WWOOFu/co-je-to-WWOOF/>>.

WWOOF. *Pro WWOOFery* [online]. c2005b, [cit. 2011-08-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.woof.cz/pro-WWOOFery/>>.

WWOOF. *Pro farmáře* [online]. c2005c, [cit. 2011-08-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.woof.cz/pro-farmare/>>.

WWOOF. *Hostitelské farmy* [online]. c2005d, [cit. 2011-08-30]. Dostupné pro registrované členy z WWW: <<http://www.woof.cz/index.php>>.

## 8. Přílohy

### Příloha č. 1 – Okruhy otázek

- 1) Mohl/a byste, prosím, popsat činnost Vaší farmy?
  - a) Představuje zemědělská činnost hlavní zdroj Vašich příjmů? Pokud ne, jaké místo zaujímá?
  - b) Jaký význam má pro Vás ekologické hospodaření?
  - c) Můžete zdůvodnit, proč jste/nejste součástí oficiálního systému ekologického zemědělství, tj. certifikovaným ekozemědělcem?
- 2) Kdybyste měl/a v několika větách charakterizovat organizaci WWOOF, jak by tato charakteristika zněla?
- 3) Kde jste se o organizaci WWOOF dozvěděl/a?
- 4) Jak dlouho jste jejím členem a co Vás ke vstupu motivovalo?
- 5) Můžete popsat Vaše osobní zkušenosti s WWOOFingem, resp. s WWOOFery?
  - a) Jaká je návštěvnost WWOOFerů na Vaší farmě? (ročně či absolutní počet)
  - b) Jedná se spíše o jednotlivce či skupiny, zahraniční či domácí dobrovolníky?
  - c) V jakém období nejčastěji přijíždějí a na jak dlouho?
  - d) Jak vypadá takový typický den WWOOFera u Vás?
  - e) Je možné nějak charakterizovat WWOOFery, kteří byli na Vaší farmě?
- 6) Spatřujete ve WWOOFingu nějaké přínosy či negativa? Jaké?
- 7) Co podle Vás brání většímu rozšíření WWOOFingu u nás?
- 8) Jak vidíte své budoucí působení v systému WWOOF? Zdůvodněte

## **Příloha č. 2 – Ukázka z rozhovoru uskutečněného na farmě Lužice**

### **Mohl byste, prosím, popsat činnost Vaší farmy?**

*„Hlavní činností naší je chov koz, výroba kozích sýrů a následný prodej. Máme povolen pouze prodej ze dvora. To znamená, že to, co se tady vyrobí, to se tady i prodá. Nedodáváme do žádné sítě ani do obchodních řetězců, protože máme jednak malou kapacitu, a pak bychom museli taky balit do vakua, což znamená za prvé další investice a za druhé do vakua balit nechceme, protože ten sýr musí ještě zrát a v tom vakuu se ten proces uzavře a sýr pak není chuťově, jak by měl být. Nemáme žádné zaměstnance, jsme rodinná farma. Kromě toho tady máme volnou kapacitu ubytování, dva volné pokoje, a během hlavní sezóny ubytováváme rodiny s dětmi převážně. Většinou dětičky se chtějí podívat na kozičky a ty starší se snaží třeba i pomáhat. Protože jsme dva a hlavně v sezóně nestíháme, tak máme snahu vzít nějaké studenty, nebo tedy jsme se přímo obrátili na ten WWOOFer systém.“*

### **Představuje zemědělská činnost hlavní zdroj Vašich příjmů?**

*„Ano, vyrábíme od konce dubna do října. Takže to, co během těch šesti měsíců utržíme, zase za těch dalších šest měsíců spotřebujeme. No a navíc tedy máme to ubytování, ze kterého se ale rekrutují finanční prostředky na vylepšení farmy.“*

### **Můžete zdůvodnit, proč nejste součástí oficiálního systému ekologického zemědělství, tj. certifikovaným ekozemědělcem?**

*„Ekologické zemědělství pro nás by znamenalo, že veškeré vstupy musí být 'eko' a to tady nejde. Tady nejsou firmy, které by produkovaly ekoobilí. To znamená, že bychom si pro to museli jezdit nebo si to nechat dovážet, což jsou náklady na dopravu. Navíc ty ekoprodukty jsou dražší, takže to bohužel pro nás není. I když nemáme značku 'eko' nebo 'bio', tak tady nikdo nehnojí umělými hnojivy, pastvu si v podstatě hnojí kozy samy, a i ty naše produkty jsou přírodního charakteru. My samy víme, že naše výrobky 'eko' jsou. I dodavatelé, od nichž odebíráme obilí jsou vlastně ekozemědělci, kteří prostě jen nevlastní certifikát. Navíc ekozemědělství znamená nějaké další kontroly a náklady na zařízení. Ale hlavně je to tedy otázka ekokrmiv. Naše kapacita není taková, abychom z toho mohli profitovat. Mohli bychom si sice říct vyšší cenu za produkty, ale pak je neprodáme, protože kupní síla tady v tom regionu je malá a my jsme závislí na letním provozu, kdy jsou tady chalupáři*

*a chataři, kteří sýry mají rádi, vědí co je zdravá výživa a mají dostatek finančních prostředků. Z místních to nekupuje skoro nikdo.“*

**Kdybyste měl v několika větách charakterizovat organizaci WWOOF, jak by tato charakteristika zněla?**

*„Je to podle mě příležitost pro lidi, kteří se zajímají o zemědělství. WWOOFer by měl být tedy člověk, který se zajímá o práci v zemědělství, má vztah ke zvířatům a samozřejmě by to neměl dělat jenom proto, že nějak zabije čas, ale taky aby se něco naučil. Aby třeba eventuelně někdy v pozdější době se k tomu nějakým způsobem vrátil.“*

**Co Vás motivovalo ke vstupu do WWOOF?**

*„Hlavně tedy to, že už nestíháme vše, co bychom chtěli a potřebovali. To je jedna věc. A máme i zájem na tom, aby mladí lidé se přitáhli k práci v zemědělství a ke zvířatům. My jsme tady měli kdysi spolupráci se zemědělskou školou, odkud k nám chodila většinou děvčata na praxi, jednak povinnou a pak tedy i dobrovolnou. Všechno je ale o tom, jaký k tomu kdo má vztah a jestli se chce něco naučit. Byli tu i tací, kteří se práci vyhýbali. Naopak někteří přicházeli, protože sem opravdu chtěli chodit a chtěli pracovat. Někteří z nich dokonce studují vysokou školu zemědělskou a i se sem rádi vrací.“*

**Můžete popsat Vaše osobní zkušenosti s WWOOFingem, resp. s WWOOFery?**

*„Byla tu zatím jen jedna slečna z Prahy, které bylo 16 let. Již dříve pracovala na nějaké farmě s koňmi, takže jisté zkušenosti se zemědělstvím měla. No, kozy jsou zase něco jiného, ale nakonec se zapracovala. Kontakt jsem měl hlavně přes jejího tatínka, který se ozval, že si jeho dcera z vlastní iniciativy vybrala přes WWOOF naši farmu, a že by byl rád, kdyby měla o prázdninách nějaké vyžití. Byli se tu nejdřív podívat, jak to tady vypadá, prošli jsme farmu, popovídali jsme si o tom, no a pak jsme si řekli, že to zkusíme. Hlavně pro ty pražské děti je to taková změna, dostat se na venkov.“*

**Spatřujete ve WWOOFingu nějaké přínosy či negativa? Jaké?**

*„Přínos je to v každém případě, protože přece jenom je to další člověk k práci. Takže to je přínos pro nás samozřejmě. Myslím, že by to ale měl být přínos i pro toho WWOOFera, zejména pokud jsou to mladí lidé, kteří třeba nebyli nikdy na žádném hospodářství, na*

*vesnici. Tady se leccos dozvedí, leccos se naučí a získají nějaké návyky, které se jim možná někdy v budoucnu můžou hodit. Negativum je, že je to člověk, o kterého se tady musíte starat. Musíte e zajistit, aby vše bylo v pořádku, stravování, ubytování. Je to starost o toho člověka. Ale spíš si myslím, že ta pozitiva převažují. Vlastně to, co se ty děti učí v učebnicích, je v praxi trochu jiné, takže ta konfrontace toho, co někde četli nebo slyšeli, s tím, jak to chodí v praxi by pro ty lidi měla být určitě přínosná. My bychom rádi spolupracovali zase i s nějakou tou zemědělskou školou. Už jsme staří a taky bychom někomu chtěli tu naši práci předat, zkušenosti určitý máme, takže bychom je rádi předali někomu, kdo by eventuelně chtěl pokračovat v tom, co jsme my započali.“*